

XI. Si quis aleator Christianus es, tuus et hæreditatis tuæ inimicus es. Quicumque es, desine ab illa dementia miser. Quid te in laqueum mortis cum diabolo ultra præcipitas? quid opes et divitias tuas sordidissimo aere^a admittis? quid te laqueis sæcularibus involvis, ut de sæculo^b judiceris? quid inimicum tuum favoribus laudando, delinquis; cum quo necesse est puniaris? Esto potius, non aleator, sed Christianus: pecuniam tuam assidente Christo, spectantibus Angelis, et martyribus presentibus, super mensam Dominicam sparge: patrimonium tuum, quod forsitan sævo studio perditurus eras, pauperibus divide: divitias tuas Christo vincenti committe: servus cum Domino tuo vocare, studio deifico obsequere, artem Domini imitare, quæ non perdit sed potius acquirit. Desine ab illis tuis furacissimis moribus, cohibe præcipitem nequitiam tuam: sit tibi cum pauperibus quotidianis lusus, sit tibi cum viduis frequens opera-

tio; censum et apparatus tuos omnes ad studium Ecclesie distrahe: aurum tuum, et argentum, et pecunias tuas in thesauris cælestibus repone; fundos et villas tuas, justa operatione ad paradysum remove: ut peccata doceantur tibi, elemosyuis et orationibus continuis incumbere. Alea ne luseris: ubi lusus nocivus est et crimen mortale^c; ubi dementia sine consideratione; ubi nulla veritas, sed mendaciorum mandra. Abscede inde manum tuam, et averte inde cor tuum: extrahere caliginem inimici ab oculis tuis, et purifica manum tuam a sacrificiis Zabuli: abige ab te furaces mores, esto patiens et Christianus, esto tibi et vite tuæ in operationibus justus et providus. Fuge diabolum-persequentem, et fuge aleam inimicam rerum tuarum: studium sit tibi sapientiæ, Evangelii monitis erudire, puras manus ad Christum extende, ut promereri Dominum possis, aleam noli respicere. Amen.

LECTIONES VARIANTES.

^a Sic *Corb. Imp.* Sordidissimus aeris.
^b Cum sæculo *Bod. 1. Corb.*

^c Crimen immortale *Corb.*

VARIORUM NOTÆ.

XI.—*Ad paradysum remove. Forte, remitte. PAMEL. Et crimen mortale. Prorsus sic lego cum altero Morelli cod. pro. immortale. PAMEL.*

Mendaciorum mandra. Alius, mendacii malitia. PAMEL.

DE SINGULARITATE CLERICORUM.

TRACTATUS CYPRIANO PERPERAM ADSRIPTUS. NECNON AUGUSTINO ET ORIGENI JUXTA QUOSDAM.

Promiseram quidem vobis ante tempus epistolam, fili charissimi, quæ omnium morum instituta de lege commendans, summam omnia etiam contineret, quæcumque universis clericis generaliter ad dirigendam regulam competenti disciplinæ. Sed quia nunc de feminarum commoratione vulgariter inter vos quidam ad ignominiam devoluti sunt, etiam de hæc re specialiter vobis, Domini correptione scribere compulsus sum, qui miserum me pro vestra negligentia cum severitate corripuens, mandare præcepit, ne clerici cum feminis commorentur. Et licet hæc admonitio sola litterarum mearum auctoritate sufficeret, tamen ne me somniantem irridet quisquam, sicut Joseph fratres irriserunt, Scripturarum addi-

mus firmitatem: ut omnes sciant hoc etiam modo per revelationem Dominum jubere, quod literis cognoscitur ante jussisse; nec nos esse adulterantes verbum Domini, aut volentes jactanter de revelationibus gloriari, sed sic ante conspectum Domini referendo non mentiri quod loquimur: sicut a Domino confidimus nos non audisse mendacium, præsumentes vocem apostoli Pauli protestantis: Non enim sumus, inquit, sicut plurimi adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sicut ex Deo, coram ipso in Christo loquimur. In dolore itaque maximo constituti de quibusdam putrefactis membris corporis nostri, et in gemitu jacturam lamentantes Ecclesie, quæ per segnitiam nostram redigitur per dies singulos ad nimiam pau-

EDIT. OXON. NOTÆ.

De Singularitate Clericorum. Videtur circa Bedæ popularis nostri tempora, quando de cœlibatu Clericorum maxime fervebat præsertim in Occidente controversia, conscriptus liber; qui sæculo respondet a revelatione desumptum argumentum. Ferebatur enim, Gabrielem Angelum duodecim articulos signato; detulisse, quod conjugium Sacerdotum non esset tolerandum. Post vulgatam versionem in usu receptam, scriptum fuisse constat: nec refert quod Origenis sententiam tueri videatur auctor; siquidem hoc ad hypothesin quam susceperat, pertinebat. Rigaltius ait, Codex Fossatensis Cypriano tribuit. An Corbeiensi inseribitur, Augustini de Singularitate Clericorum.

Sed quia nunc de feminarum commoratione. Pa-

melius ait, Manutius et Morellius, cum Landulpho de Columna, commemoratione. Verum prius habet Antoninus cum vet. excus. et argumento libri magis convenit. Nisi vero etiam Landulphus legeret illud de, superfluum putarem, et omitterem eum Antonino. PAMEL.

Ad ignominiam devoluti sunt. Pamelius ait, Ex vitio codicis Remholdi legebatur ignominia, dumtaxat quod non placeret, reposuit Erasmus ignominiose, et illud legunt Antoninus et vet. exc. PAMEL.

Domini correptione. Pamelius ait, Manutius et Morellius correptione, verum prius placet obsequentia, præsertim si legamus eum Antonino, corripuens pro conveniens. PAMEL.

citatem; credimus nos ex parte aliqua sublevari, quod diligentie nostræ negligentia quorundam obesse non possit, quibus numquam nostræ litteræ defuerunt, quæ per absentiam nostram frequentiam omnibus pensaverunt dissimulationis suæ: ut unusquisque contemptor reum semetipsum conscribat, nos autem libera fronte contemptoribus exclamemus, quod Salomon confidenter exprobrat: Quoniam quidem vocabam, inquit, et non obaudiebatis: et extendebam verba mea, et non intendebatis, sed irrita faciebatis mea consilia, meis autem increpationibus non intendebatis: itaque et ego vestræ perditioni superridebo. Gratulabor ergo adversum vos, cum advenit vobis interitus, et cum advenit vobis subito tumultus: versio autem simul et procellæ, et cum advenit vobis pressura et expugnatio. Erit enim cum me invocaveritis, ego autem non exaudiam vos. Quærent me mali, et non invenient: oderunt enim sapientiam. Verbum autem Domini non assumpserunt, neque voluerunt meis consiliis intendere. Spreverunt enim meas correptiones: ideoque edent viæ suæ fructus, et sua impietate satiabuntur.

Ad vos nunc mea exhortatio convertitur, quos nolumus experiri talia præcipitia ruinarum. Metuite quantum potestis ejusmodi casus exitia: et in ista subversione, labentium vos experimenta perterreant. Nimium præcepit est qui transire contendit, ubi alium conspexerit cecidisse: et vehementer infrænis est, cui non incutitur timor alio pereunte. Amatior vero est salutis suæ, qui evitat alienæ mortis incursum. Et ipse est providus, qui sollicitus sit eladibus cæterorum, sicut Salomon approbat, dicens: Astutus videns malum puniri, vehementer erudiatur. Et iterum: Cadentibus impiis justi vehementer terrebuntur. Adversaria est confidentia, quæ periculis vitam suam pro certo commendat. Et lubrica spes est, quæ inter fomenta peccati salvari se sperat. Incerta victoria est, inter hostilia arma pugnare. Et impossibilis liberatio est, flammis circumdari, nec ardere. Quod Salomon non negat, dicens: Quis alligabit in sinu suo ignem, vestimenta autem sua non comburet? Aut qui ambulabit super carbones ignis: pedes vero non comburet? Sic qui introierit ad uxorem proximi sui, non erit immunis, neque omnis qui tangit eam. Credite, quæso vos, credite divinæ fidei, quinimo quam nostræ: quia omne quicquid pollicetur, non potest fallere, dicente Domino: Facilius est, inquit, cælum et terram præterire, quam de lege unum apicem cadere. Et iterum: Cælum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. Ipsi ergo nos fallimus, quotiens inordinaliter credimus, æstimantes per fidem nostram

A legis præcepta mutari: ut inter masculos et feminas speremus passim castitatem immobilem custodiri.

Dilicite quis venenum bibit et vivet. Verendum est dormienti in ripa, ne cadat, cum dicat Apostolus: Qui se putat stare, videat ne cadat. In hac parte expedit plus bene timere, quam male fidere. Et utilius est infirmum se homo cognoscat, ut fortis existat; quam fortis videri velit, et infirmus emergat. De qua re præsumptores objurgat Apostolus, dicens: Si quis putat se aliquid esse, cum nihil sit, seipsum implanat. Pro certo implanator proprius suam animam decepit, qui non cavendo contraria, noxiis rebus semetipso commiserit. Ille autem tutius sibi consulit, qui circa malos semper infidus species quascunque noxias extimescit. Quorum distantiam Salomon disseruit, dicens: Sapiens timendo declinabit ab omni malo: insipiens autem confidens sui miscetur iniquo. Magnum sapientiæ divinæ consilium inventum est, ubi timoris auxilio liberemur. Magna compendia providentiæ, ut aliquando fiat virtus et victoria per timorem. Magna remedia Dominus contulit ad salutem, ut habeat et timidus laudem, sicut Salomon repetit, dicens: Beatus vir qui veretur omnia per metum. Inæstimabilis Domini misericordia, quæ unicuique homini suam contulit gloriam: et incomprehensibilis pietas, quæ secundum pugnas dedit et palmas: ut confitendo masculorum sævitiam superemus, et timendo feminarum blandimenta vincamus; dummodo et de virtute et de infirmitate super nos Dominus glorias operetur: ut in omnibus et per omnia omnipotentem semetipsetestetur, dividens differentias triumphorum; ut tam consiliis quam viribus a nobis bella vincantur, ne si vicerimus solius fidei fortitudine, contra Salomonem vacua essent opera sapientiæ. Nunc igitur sapientiæ arma gestanda, ubi feminei et virilis sexus certamen indicitur. Unde Salomon sic instruit, dicens, Prudentiam, inquit, fac notam tibi, ut te servet a muliere aliena et pessima. Videte nunc prudentiam in isto bello, non fidem nobis datam esse victorie, quæ nos timiditatis remedio liberasset: et contemplamini quæ sunt modo arma sumenda, si vultis habere legis auxilia. Estote timidi, ut sitis intrepidi, et licet timor in certamine infirmitas esse videatur; tamen secundum verbum Apostoli, virtus in infirmitate perficitur. Separamini deprecor, separamini contagione pestifera.

Quantumcumque fuerit unusquisque longius ab adversis tantum non sentit adversa. Minus voluptatibus stimulatur, qui non est ubi frequentia est voluptatum. Et minus avaritiæ molestias patitur, qui divitias non videt, si admittimus Apostolum pollicen-

EDIT. OXON. NOTÆ.

Reum semetipsum conscribat. Pamelius ait, Etiam hic Remboldus reposuit, rerum corruptissime; nam illud habent vel. excus. Gravius et Morelius. PAMEL.

Cum advenit vobis interitus. Pamelius ait, Nec vel. excus. Neque Remboldus hoc habent, sed est apud 70. Quare recte quæ ex conjectura Cauchii adjectimus, et illud quod sequitur, PAMEL.

Adversaria est confidentia. Pamelius ait, Ita etiam

ille rectius, quam vulg. *adversa.* PAMEL.

Quinimo quam nostræ. Pamelius ait, Accipit quinimo pro potius; nam illud plus: neque habent vel. exc. neque Remboldus, sed primus Erasmus addidit. PAMEL.

Quæ unicuique homini suam contulit gloriam. Pamelius ait, Remboldus vitio operarum habebat suo, quod cum non quadraret, reposuit Erasmus, *unicuique pro unicuique;* at prius genuinum est. PAMEL.

tem : Qui volunt, inquit, divites fieri, incidunt in tentationem et in muscipulas, et desideria multa et inutilia et noxia, quæ mergunt hominem in perditionem et in interitum. Non aliter tentationibus subiacet qui junctus est feminæ; in qua nihil est aliud nisi quod feriat proximaatem. Aculeus peccati facta est forma feminea; et mortis conditio non aliunde surrexit, nisi de muliebri substantia. Quod Salomon ad nostram sollicitudinem memorat, dicens : A muliere factum est initium peccati, propter hanc omnes morimur. Inde mortales tenemus, nec timemus. Quid si jam mortales essemus ? Per mulierem liberavit nos equidem Christus, sed unde adhuc morimur formidare debemus. Tunc liberatio ipsa constabit in femina, si a nobis mors revineatur, quæ per feminam venerat. Cæterum si adhuc per mulierem circa nos scandala dominantur, liberationis Christi fecimus pro certo dispendium. Siquidem in futurum spes ista libertatis manet, quam fidei nostræ Christum credimus contulisse : ut tunc nobis omnino mulier non noceat, cum et ipsa mors fuerit evænata. Nam si modo putamus nos intentabiles esse muliebribus jaculis; quid ergo restat cælestibus regnis ? Non immerito tales sensus Apostolus increpat, dicens : Jam satiati estis, jam divites facti estis : sine nobis regnatis, et utinam regnetis. Tempus ergo luctaminis adhuc geritur, et mors per feminam adhuc usque grassatur. Mentior, si non videmus exinde interitus plurimorum. Quanti et quales Episcopi et clerici simul et laici, post confessionum victoriarumque caleata certamina, post magna et signa vel mirabilia usquequaque monstrata, noscuntur cum his omnibus naufragasse, cum volunt in navi fragili navigare ? Quantos leones domuit una muliebris infirmitas delicta, quæ cum sit vilis et misera, de magnis efficit prædam ? Quod Salomon loquitur, dicens : Pretium meretricis tantum est unius panis, mulier autem pretiosas animas capit.

Ante nos ista tractantur, et nullis terroribus coercemur, quid faceremus, si opinionibus tantummodo gestas historias audiremus ? Sed hæc est semper incredulitas humanæ duritiæ, ut non solum, audiendo, sed etiam videndo non credat alteros interisse, nisi et se ipsam viderit interire; nec sociorum mortibus quatitur, dum illos promeritos aut invalidos opinatur. Se autem multum mereri, aut multum valere fiducialiter putat, nesciens præberi cunctis exempla, cum fuerint quibusdam irrogata supplicia, sicut Dominus in Evangelio proponit et dicit : Putatis quod

A hi Galilæi præ omnibus Galilæis fuerint peccatores, qui talia passi sunt ? Non. Dico vobis : Nisi poenitentiam habueritis, similiter perietis, sicut illi supra quos cecidit turris in Siloa, et occidit eos. Putatis quoniam et ipsi debiores fuerunt præ omnibus hominibus habitantibus in Hierusalem ? Non. Dico vobis : Si non poeniteritis, similiter perietis.

Miramur si Adam per Evam seductus est, quem nulla morientium exempla precesserant, et nisi justio una constrinxerat, eum modo nos nec innumera- biles mortes, nec infinita jussa compeçant. Quibus convenienter dicitur secundum increpationem Domini : Si Adam vidisset mortes, quæ factæ in vobis, olim in cilicio et cinere poenitentiam egisset. Dico autem vobis, quoniam Adæ tolerabilius erit in die judicii, quam vobis. Longe sit pestis illa, et lues, et clandestina pernicies. O quam inordinabilis feminæ propinquitas jaculatur, cujus vicina est delictorum latrocinium. Non est in hac societate sinceritas approbabilis, quæ collisiones habet velut quibusdam fluctibus turbulentas. In hac familiaritate non habitat amica concordia, quoniam non nisi discordantes inimicitias creat. Fecit equidem viro Dominus mulierem adjutricem, sed serpentis invidia personam sumpsit hostilem. Quod si illa de viro suo nata, usque hodie ipsum cui jungitur, tentat : quanto magis illa quæ copulatur, nulla lege conjuncta ? Et si illi qui duo sunt in carne una concreti, tentationibus mutuis invicem pungunt, quid facient hi qui in una carne nec nati nec juncti sunt ? Præsertim quia nec Deum jam invocare permittitur, qui charitate alterius avocatur, nec sinitur cogitare divina, qui sibi quæ- sivit cui exhiberet domesticam curam. Propter quod sic Apostolus consulit, dicens : Volo vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quomodo placeat Deo : qui autem habet uxorem, cogitat quæ sunt hujus mundi, quomodo placeat uxori. Quid est nunc quod in hac conjunctione delectet, in qua sunt solæ pugnæ ? aut quæ utilitas favet, ubi non sunt officia conjugalia, quando nec ipsa possunt esse secura.

Causale est omne quod feminæ est : et copulatio ejus semper infesta est. Fœdere suo magnas molestias præstat ; et cui adhæserit contra fas, insanabilem ingerit plagam. De carbonibus scintillæ dissiliunt, de ferro rubigo nutritur, morbos aspides sibilant, et mulier fundit concupiscentiæ pestilentiam, quam Salomon sic comparat, dicens : De vestimentis procedit tinea, et a muliere iniquitas viri. Volo

EDIT. OXON. NOTÆ.

Et in muscipulas. Pamelius ait, Omnisimam vocem diaboli, quod neque vet. excus. neque Remboldus habeant, neque alibi Cyprianus, tamen ibique muscipulam legit. PAMEL.

De magnis efficit prædam. Pamelius ait, Antoninus addit ejus pro suam; antiquus vero alter codex Morellii longe aliter legit, de magnis tantum et fortibus suam mixtam efficit prædam. PAMEL.

Dum illos promeritos aut invalidos opinatur. Pamelius ait, Non male etiam Erasmus, emeritos, nisi se-

queretur, si autem multum mereri, quare illud ex vet. excus. et Remboldo reposuimus. PAMEL.

O quam inordinabilis. Pamelius ait, Sic etiam Antoninus. Vet. excus. vero et Remboldus inordinalis, locus obscurus. Conjicit autem Gravins legendum lenocinium pro latrocinium, sed hoc non satisfacit. PAMEL.

Causale est omne quod feminæ est. Pamelius ait, Erasmus Casuale, at illud vet. exc. et Remboldus. Alludere videtur ad illud :

Semper habet litēs, alternaque jurgia lectus. PAMEL.

scire quæ sit affectio ista communis, quæ morbi dis-
sensus semper ambigua, quæ propositum suum nu-
tantibus consiliis impugnando conturbat. Ut quid sibi
adhibuit mulierem qui ducere contempsit uxorem? **O**
Onnis qui non manducaverit carnem, ut quid habi-
tationem suam carnis apparatus replet? Et qui non
biberit vinum, quid videndi oblectatione perfrui-
tur? Quasi non aliquoties videndo nec gustando co-
pia esculentorum animus pascitur, et vini odoriferi
sola fragrantia suscitatur sæpius animus. Quid per
hypocrisin vult ab hominibus abstinens dici, et in se-
creto carnibus et ebrietate distendi? Habent multi di-
vitiis quas suis usibus negant, sed pro cupiditate
conservant; quibus si nulla cupiditas inhaesisset, nec
cupiditatis insignia possiderent. At vero quia cupidi-
tate possessi sunt perfruantur animo quod usu non
tangunt. Ita is qui despexit vinculum nuptiarum, et
aliter visculis femineis obligatur; quamvis nullo
concupitu misceatur, desiderio tamen, visu, collo-
quio, conjunctione semper oblectatur. Nam si desi-
derium femine non haberet, nunquam feminam suis
oblectamentis assumeret.

Immo vero insuper mihi suspectum placitum de-
dit: qui non legitimam duxit, et legitimam recusavit:
nisi fallor, in publico argumentatus est hominibus
promittere sanctitatem, et in occulto sine uxore non
esse. Duo argumenta sanctitatis et libidinis hinc et
inde miranda sunt, quæ utraque invicem tegunt, et
utraque invicem produunt. Ingeniosus eunuchus et
mœchus invidet sibi dum consulit, et dum quærit
utrumque, neutrum facit; ut sanctus minime de-
putetur, qui non vera conjunctione perfruat, cum
Paulus apostolus dicat: Alligatus es uxori? ne quæ-
sieris solutionem. Solutus es ab uxore? ne quæsieris
uxorem. Sed consensio non esse castitatis hujus pu-
dicitiam violatam: suspiciosus tamen malam porri-
git famam; et pudicitie bonum frustra intrinsecus
laborioso agone custodit; qui illud forinsecus ef-
ficat infamari, destruens magisterium Pauli pro-
videntis pariter et monentis: Ut quid, inquit, liber-
tas mea iudicatur ab infideli conscientia? Si ergo
gratie participo: ut quid blasphemor pro eo quod
gratias ago? Pejus est quam mœchia, continentiam
ducere criminiosam, et infamem facere sanctimo-
niam. Blasphemiam ingerit religioni quam colit,
qui quod confitetur, non ante omnes impleverit; ne **D**
Christianitas credatur esse fallacia, et mœchatio vi-
deatur esse sanctitatis velamento vestita. Propter
quod Dominus in Evangelio sic præmonet, dicens:
Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut vi-

dentis opera vestra bona, magnificent Patrem ve-
strum qui in cœlis est. Hoc sequitur et Paulus apo-
stolus, dicens: Non ergo blasphemetur bonum ve-
strum. Et iterum: Providentes bona non tantum
coram Deo, sed etiam coram hominibus. Et alio loco:
Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid
facitis, omnia in gloriam Dei facite. Et estote sine
scandalo Judæis, et Græcis, et Ecclesie Dei, sicut et
ego per omnia omnibus placeo.

Sed opponitur forsitan, quid est quod ipse iterum
dixerit? Si hominibus placere vellem, Christi ser-
vus non essem. Nunquam se quæcumque dicta Legis
excludunt, sed certis locis responsa universa defixa
sunt. Illic placere hominibus non licet, ubi voluntas ho-
minum non capit Domini voluntatem. Ubi vero ac-
ceptant homines quod ad gloriam proficit Dei; inno-
scescere omnibus ipse Paulus apostolus præcepit. Unus-
quisque, inquit, nostrum, proximo suo placeat ad
bonam ædificationem. Quale ergo præmium sanctitatis
exspectat, qui non solum blasphemiam sanctitatis ab
infidelibus provocat, sed etiam fidelibus pernicio-
sum præbet exemplar; ut infirmi sub prætextu di-
lectionis subtiliter fornicentur, et pudicus impudici-
simæ castitatis præbeat magisterium, destruens quod
Paulus apostolus comminatur: Perit, inquit, frater in-
firmus in tua conscientia, propter quem Christus passus
est? Sic autem peccantes in fratres, et percutientes
conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.
Et quidem non hoc juvenibus tantum, sed et senibus
congruit, fratrum imbecillitati consulere; ne senectus
perire provocet juventutem, ex qua debent omnia
salutaria documenta procedere: sicut Eleazarus in
libro Machabæorum profitetur et dicit: Præmitti
malo in infernum, quam patrias leges deserere. Non
enim ætate nostra dignum est fingere; ut multi ado-
lescentium arbitrati Eleazarum nonaginta annorum,
transisse ad vitam alienigenarum, et ipsi propter
meam simulationem, et propter modicum et corrupti-
bile tempus vitæ, per me seducantur, et odium ac
maculam senectutis meæ acquiram. Ille maluit vitam
suam tormentis objicere, quam cuiquam magister
perditionis existere: et nos ubi nulla tormenta sunt,
fluxibus solis, nolumus salvandos fratres anteponere:
nec contenti sumus sine ullis cruciatibus tam nobis
prodesse quam cæteris, cum ille noluit vivere mori-
turus: sicut inferius prosecutus est; dicens: Quam-
obrem fortiter vita excedens, senectute dignus ap-
parebo, adolescentibus quidem exemplum forte
relinquam, ut prompto animo ac fortiter pro gravi-
bus et sanetis legibus honestæ morti succedant. Cum

EDIT. OXON. NOTÆ.

Onnis qui non manducaverit carnem. Videntur ea
ætate clerici a carnibus et vino abstinuisse. PAMEL.
Videndi oblectatione perfruitur. Siclego cum ve-
tere excus. pro vini, neutrum habet Remboldus.
PAMEL.

Suspectum placitum. Placitum pro decretum. Solus
enim Manut. placitum. PAMEL.
Qui illud forinsecus efficit infamari. Ita ex

Antonino, et quodam Morellii cod. pro *quod forin-
secus*; legit etiam ille codex *permittit pro efficit.*
PAMEL.

Blasphemiam ingerit religioni quam colit. Sic
optime quidam Morellii codex, pro *contulit.* PAMEL.

Senectute quidem dignus. Adjeimus quidem, ex vet.
cod. Nani legitur in Machabæis. PAMEL.

hoc etiam laicos deceat, ne aut extraneis occasionem blasphemandi, aut fraternitati opportunitatem fornicationis opponant; tum maxime clericos vehementer necessitas ista constringit; quibus aut religio blasphemata, aut fraternitas perditæ pœnas duplices irrogabit. Nec invenient in iudicio Domini ullum omnino solatium, qui alienigenis et fratribus peccandi fomitem ministrarunt. Propter quod sic Paulus apostolus Titum instruit, dicens: Te ipsum bonorum factorum præbens exemplum in doctrina, in integritate, in gravitate, in verbo sano atque irreprehensibili: ut adversarius revereatur, nihil habens de nobis dicere mali. Et iterum: Omnibus, inquit, fidem bonam ostende, ut bonam doctrinam Salvatoris Domini nostri præferant in omnibus. Sic et ad Timotheum scribit, dicens: Forma esto fidelibus in sermone, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. Quod et Petrus apostolus hortatur, dicens: Conversatio, inquit, vestra in gentibus bona sit, ut in eo quod detrahunt de vobis tanquam de malefactoribus, de bonis operibus vestris glorificent Deum. Et iterum: Quoniam sic est, inquit, voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis stultorum hominum ignorantiam.

Nec quisquam sibi proponat et dicat: Habere volo quod vineam: hoc est enim dicere, vivere desidero sub ruina. Quis tam stultus qui arctari cupiat ad laborem, cui offertur delicatus triumphus? Neque enim duplex triumphus est sub femine præsentia probari victorem, quam est in singularitate servare integram sponsonem sanctimonice. Et cum sit unus titulus gloriarum, hoc loco unus fortis est, qui satis laborat; et cum illo qui parum laborando vicerit, pariter muneratur. Quid quod ille quinimo consummatus adscribitur, qui se omni tempore femineis affectibus ostentat abscissum? quia cum Dominus in Evangelio perfectum vocat, qui totum suis visibus amputaverit patrimonium. Certe etiam soli cuiusque, quotidiani triumpho pro castitate non desunt; quia nunquam desideriis carnalibus spiritum cessat infestare corpus humanum, quod Apostolus affirmat, dicens: Caro, inquit, concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem: hæc enim invicem adversantur sibi, ut non quæcumque vultis illa faciatis. Habes nunc carnem tuam, quam superes semper: quid tibi vis alteram vel conducere? Nemo super unam febrem cupit adhibere pejoem; ne incipiat hemitricæ insanabili laborare, cui nullus valet medicus subvenire. Neque aliquis super onus proprium tollit insuper alienum; ne oneribus duobus oppressus, usque ad inferos demergatur. Unde sic Hieremias propheta docet sanctitatis pondus singulariter sustinendum. Bonum est, inquit, viro cum

A portaverit jugum grave in juventute sua; sedebit singulariter et silebit, quoniam tulit super se jugum grave.

Sed quisquam malignus obsecutor ad dictum apostoli Pauli confugiet dicentis: Onera vestra sustinete invicem, et sic implebitis legem Christi: Non hæc sunt onera, quæ Paulus apostolus imperat subvehenda; sed ut tolerantibus nosmetipsos discordia nulla discernat; et in tentationibus constitutis fratribus præbeamus auxilia: non ut ipsi nobis tentamenta per feminas proeremus, sed ut tentamentorum magis pondera sublevemus; cum sciat quale sit sanctitatis jugum, quod vix singulare pertetur. De quo non solum ipse, sed et Dominus noluit certum definire præceptum, dicens: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Et iterum: Qui potest capere, capiat. Si ergo difficile singulariter magitudo istius ponderis toleratur; quomodo tolerabitur, si geminatis ponderibus prægravetur? Et si singulares pene omnes vix durant carnales insidias sustinere; quid faciunt illi qui ex utroque latere gladii impudentibus non cunctantur incumbere? Plus dico. Si mariti et uxores desideria conjugalia quotidie gerentes, sibi non sufficiunt; quid agunt illi qui ad augendas impugnationes feminis sociantur? Ex improviso vel transeunter ad horam femineus aspectus occurrens, velut sagittas alienis oculis jactat. Quando libera non est simplex reverentia; quid illie geritur, ubi libertatis sumit mulier in contubernialitate constantiam? quando in domesticis negotiis nunc lacertos ac femora laudicis operibus nudat, nunc astutus detegit membra, nunc fatigata jactatur, aut in usu aliquando dissolvitur; nunc blanditias exhibet, et quod est venenosius super euncta psallere delectatur, aut canere? Cujus cantu tolerabilis est audire basilisum sibilantem. Contra quam Salomon sic nos cautos efficit, dicens: Cum cantatrice noli assiduis esse, nec audias illam, ne forte dispereas in efficacia ejus. Taceo reliqua, quæ magis pudenda sunt quam dicenda; solum hoc dico, in dolore vel in ira mulierem frangi conspicerem, jam non est sine maledicene. Quid dicimus si videas jucundantem, aut quod est deterius blandientem? Semel dixerim, omnis inconveniens sodalitas mulierum, gluten est delictorum, et viscum toxicatum; quo diabolus aëcupatur. Incongrua est sodalitas feminarum, quarum sodalitatem ita nos rursus Salomon docet in omnibus præcavere: Cum aliena, inquit, muliere ne sedes omnino, et ne alterceris eam illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, et sanguine tuo labaris in perditionem.

Postremo si animum nostrum confidimus in hac

EDIT. OXON. NOTÆ.

Quinimo consummatus. Prorsus sic lego cum Morellio pro *quò minimo*. Quia supra hæc vocem habuimus eadem significatione, et consentiunt vel. exc. eod. et Remboldus. PAMEL.

Certe etiam soli cuiusque. Adjicio ex iisdem soli. PAMEL.

Hemitricæ insanabili laborare. Hemitricæ se-

bris est, juxta Remboldum, tertiaria una et dimidia. PAMEL.

Sed quisquam. Omnisimus voculam si interjectam juxta eod. vel. et Remboldum. PAMEL.

Ex improviso vel transeunter. Antoninus in transitu, sed illud bis terve infra repetitur. PAMEL.

Aut in usu aliquando dissolvitur. Remboldus legebat

communitate durare semper, vel illud apud nos de-
bet esse suspectum; ne ipsæ quæ nobiscum con-
veniunt, in nos ipsos forsitan moveantur, aut in
alios amores præ rapida ætate incitamenti furia-
libus stimulentur, et erit nobis causa aut quod pejus
est, sine causa ut fornicatio nos maculet aliena,
apud quos suggeritur cæteris occasio lupanaris; et
crimine alieni reatus absorbebitur, cui nos ipsi su-
bornamus immunditiæ lenocinium. Propter quod
apostolus Paulus de similibus ita nos instruit,
dicens: Si propter escam frater tuus scandalizatur,
jam non in charitate ambulas. Noli esca tua illum
perdere, propter quem Christus mortuus est. Et
iterum: Bonum est non manducare carnem, neque
bibere vinum, neque ostendere in quo frater tuus
offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. Et alio
loco: Hoc, inquit, judicare magis, ne ponatis offen-
diculum aut scandalum fratri. Et de semetipso sic
ait: Propter quod si eibus scandalizat fratrem meum,
jam non manducabo carnem in æternum, ne fratrem
scandalizem. Cum ergo nos pulsat conjunctionis
hujus molestia detestabilis; et si adulteros non
potest facere, facit tamen pejores adulteris et in-
cestis. Quis enim cordis alterius scrutator qualitate
uniuscujusque perpendat; et pro altera persona contra
Satanam repugnator, circa Deum vero idoneus fide-
jussor esse præsumat? De semetipso demens est,
qui aliquid pollicetur, ne dicam si etiam pro femina
sponsionem ponere videatur; cum Paulus apostolus
sic de se pronuntiet, dicens: Non quia jam accepi, aut
jam justificatus sum, aut jam perfectus sum: sequor
autem si quomodo comprehendam, in quo et com-
prehensus sum a Christo. Fratres ego me non ar-
bitror comprehendisse: num tamen, posteriora qui-
dem obliviscens, ad ea quæ sunt ante pedes, ad
regulam sequor, ad palmam supernæ vocationis Do-
mini nostri Jesu Christi. Quicumque ergo perfecti
sumus, hoc sentiamus. Mihi, inquit, pro minimo est,
ut a vobis judicer, aut ab humano die: sed neque
meipsum judico, qui autem judicat me, Dominus est.
Et alio loco: Beatus, inquit, qui non judicat semet-
ipsum, in quo probat alium. Quamvis ergo nos nec
de nostra stabilitate certum aliquid habeamus, qui
sine cessatione concutimur, inter fluctus sæculi sus-
tinentes procellosos inersus; tamen si alicui tanta
fiduciæ est de humilitate propriæ firmitatis; saltem
solicite reformidet, ne ipse sit scandalum visibus
alienis, sed terreatur voce Domini comminantis:
Væ, inquit, huic mundo ab scandalis: verumtamen
væ homini illi per quem scandalum venit. Si has Do-
mini comminationes religioso corde metuinimus et ve-
remur, plus de aliis quam de nobis extimescimus
periculum nostrum, qui mutatis (ab apostolo Paulo)
utilitatibus obligamur: Non quæ sua sunt, inquit,

A singuli cogitantes, sed quæ aliorum. Et iterum:
Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.

Sed aliquis arripiens de ipso Paulo quod opponat:
Unusquisque, inquit, vestrum pro se rationem
reddet Deo: et unusquisque suam sarcinam portabit.
Qui non vult ergo pro altero reddere rationem, nec
causis ejus, nec negotiis debet particeps illicitus in-
teresse: et qui liber vel immunis circa sarcinas
alienas conatur existere, nihil alienum contraria con-
ditione teneat infra se. Nam necesse est ut rationi
alterius subjiciatur, qui negotium tractaverit alienum.
Oportet eum damno perstringi vel dispendio sar-
cinarum, apud quem sub intuta custodia fratris sar-
cinæ perierunt; quia quicquid in domo nostra sub
minus idonea tutela perditum fuerit, aut latrones
effregerint, nostrum est, et a nobis exigetur quicquid
per inertiam nostram male commissum custoditur.
Tunc vero ab invicem liberi sumus, si nihil apud
nos de re alterius reservetur.

Forsitan aliquis dicat: Ergo nec ad domum ora-
tionis debemus pariter convenire, ne aliquis aliquem
scandalizet. Hæreticæ professionis est ista contra-
dictio calumniosa, quæ de bonis præseribit, ut a serat
mala; et de sanctitate præjudicat, ut immunditiam
subtiliter introducat; de licito calumnias facit, ut
obtinere illicitum possit. Propter quod apostolus
Paulus hæresi huic ante præseribit, dicens: Verum-
tamen neque mulier sine viro, neque vir sine muliere
in Domino. Absit, absit, ut ubique feminæ præ-
scribantur, aut ubique permissio tribuatur. Habent
loca sua circa maritum, circa filios, circa fratres,
circa parentes, circa servos; et in domo orationis tan-
tummodo juxta cunctos clericos. In mansione autem
una, sine cognatione competenter non habent socios.
Hæc est libera quæ stat. Stare vero non potest quic-
quid inclinaverit libera, dicente Scriptura: Non
declinabis in dextram, neque in sinistram. Et Do-
minus in Evangelio: Quod amplius est, a malo est.
Disce nunc temperantiæ modum, qui per licentiam
quæris excessum. Ama feminas inter sacra solemnias,
et odio habe in communiione privata; si vis Salomonis
tenere doctrinam: Tempus, inquit, amandi, et
tempus odiendi.

Tunc ergo cavenda sunt feminæ participia, quando
geritur carnalium curarum continua unanimiter fre-
quentia: quoniam inter curas suas caro semper inci-
tamenta cupidinis provocat; et illic parit fomenta
peccandi, ubi pertractans commoda sua temporalis
vitæ cogitationibus senserit paululum relaxari; sicut
Salomon asserit, dicens: Deprimit terrena cogitatio
sensum multa cogitantem. In conventu vero sacro-
rum, ubi spiritus dominatur, ancilla semetipsam co-
gnoscens perdit suæ voluptatis usum; perdit et luxuri-
am tractantur cœlestia, dum celebrantur sancta

EDIT. OXON. NOTÆ.

in risu; pro quo Erasmus rectius in risum: sed illud
habet vet. exe. PAMEL.

Neque ostendere. Non est istud hodie apud Apo-
stolum. PAMEL.

Ab apostolo Paulo, Erasmus testante Apostolo,
at illud aridet, quia est in vet. cod. PAMEL.

In conventu vero Sacrorum, etc. Pulcher locus pro
Sacris Ecclesiæ; quippe ubi dicit tractari cœlestia,

mysteria; tota humanitas occupatur, ubi non humana, sed divina sunt omnia: ubi veneratio vel tremor et terror incutitur; animis universis sepulta est perfecta substantia carnalis. Inter ipsa fere carnis mercimonia multi voluptatem corporis negligunt, scilicet quando a legionibus exercitia meditantur armorum, aut crepant libris forum, aut resonant litteris auditoria, aut negotiatores commerciis instanter incumbunt, aut artifices in artificia ipsa propensi sunt: quanto magis ubi non carnale opus hominum; sed spiritale geritur Angelorum? Nihil illic impugnationes possunt, ubi et ipsi dæmones cedunt; et nulla sexus alicujus permittitur considerari distantia, ubi nec ætas, nec dignitas, sed sola æqualitas regnat: atque ut plenius dicam, omnes illic tales sensus accipiunt; ut et ipsa conjugalitas ignoretur, ubi Christus loquitur, auditur, attenditur, et per omnia et in omnibus solus est totum, testante Apostolo et dicente: Ubi non est, inquit, Judæus et Græcus, circumcisio et præputium, Barbarus et Seytha, masculus et femina, servus et liber, sed omnia et in omnibus Christus. Hunc plane conventum gloria est celebrare cum feminis, in quo nulla est discretio qualitatis, ubi tantum licet omnes æquare sine aliqua differentia: ut nec in ipso Baptismate cujusquam nuditas erubescat, ubi Adæ et Evæ renovatur infantia: nec exponit, sed potius accipit tunicam.

Quod si et illic sit aliquis diabolo peior, qui teminarum aspectibus feriat, de nullo tamen congregatio vestra culpatur, quæ propter cœlestia, non propter terrena colligitur. Verumtamen si quis illic luxuriosis obtutibus fuerit, nullo modo alterum ledit, qui non ad hominem, sed ad Christum pro salute processit. Quinetiam de suis contradictionibus contradictores excludam, ut non meis, sed suis propositionibus cedant. Si inter festa sancta potest communis conventio scandalizari, ubi tentator ipse diabolus tremuit; quis illic stabilem se esse promittit, ubi tentator audenter occurrit? et si illic periclitamur, ubi Dei præcepta nos congregant, quid agimus ubi Dei jussa nos separant? et si turbamur illic, ubi Dei voluntate munimur; quanto magis ubi non solum diabolum, sed etiam Dominum habemus adversum? Cum sacrosanctis enim jussis nobis divina protectio ministratur, sicut Esaias ait: Legem, inquit, in adiutorium dedit; sine jussionibus vero divinis nullum potest esse præsidium.

Aliud est quod Deus imperat facere, et aliud voluntati ejus obsistere: cujus ita sunt mandata servanda, ut si aliquid jusserit quod secundum homines injustum esse videatur, justum erudatur et fiat; et si justum jusserit, justum reputetur et fiat: cum sine

celebrari sancta mysteria, opus spiritale Angelorum geri, ea Dei præcepta nos congregare et colligere.

PAMEL.

Cum sine justitia non potest esse. Phrasis est auctoris. Vetus exc. et Remboldus legunt sine victoria. Sed non placet. PAMEL.

A justitia non potest esse quod mandat, qui potens est injustitiam justificando vocare justitiam, et justitiam reprobando injustitiam probare transversam, cujus voluntas est sola et vera justitia. Si enim totum quod gerimus, ad hoc tantummodo gerimus, ut Domino placeamus; profecto hoc solum erit justum quicquid voluerit, et jusserit, et probaverit Deus cui placere gestimus. Nam cum servi non possint a semetipsis scire quid suis dominis placeat, nisi dominorum sequantur imperia; et utique homines hominum similibus sibi non valeant voluntates agnoscere, nisi acceperint quod observent: multo magis mortales nesciunt immortalis Dei justitiam comprehendere, nisi ipse justitarum suarum dignetur indicia demonstrare, sicut Salomon approbat, dicens: Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timidæ, et incertæ providentiæ nostræ. Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam: et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Difficile æstimamus quæ in terra sunt, et quæ in prospectu sunt invenimus cum labore: quæ in cælis autem sunt, quis investigabit? Sensum autem tuum quis scit, nisi tu dederis ei sapientiam, et miseris Spiritum sanctum de altissimis? Et si correctæ sunt semitæ eorum qui in terra sunt, et quæ tibi placent didicerint homines, et per sapientiam sanati sunt: ambulantes in tenebris sibi metipsis lumen non possunt ostendere, nisi ultroneum seipsum non videntibus offerat lumen. Ita humana cæcitas ad Deum non dirigit viam, nisi ipse lucernam legis ostendat. Unde David sic loquitur, dicens: Lucerna est, inquit, pedibus meis verbum tuum, et lux semitis meis. Et iterum: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Hoc est ergo luciferum quodcumque fuerit a Deo intimatum: et hoc Deo dignum, quod ipse Deus voluntati suæ fatetur acceptum, ut exerceat per omnia dominatum. Alioquin nec nos servi adscriberemur, nec ipse Dominus haberetur; si secundum voluntatem nostram permetteremur impendere servitatem, et arbitrio nostro non Dei eligere exercitamenta justitiæ. Tales Paulus apostolus vanificat, dicens: Ignorantes, inquit, Dei justitiam, et suam volentes statere, justitiæ Dei non sunt subiecti. Tollantur nunc e medio ambages istæ tam vanæ, et querimonie inaniter calumniosæ. Ad spiritales actus cum feminis, Deo juvante, non metuemus adunari, qui per Dei jussionem justitiam nos credimus operari, ex qua nobis scimus munimenta supponi. Privatim vero, continentibus quamplurimum clericis et virginibus, hospitia separanda sunt, quia quod Deus iniquum judicat, justum esse non potest. Contubernium tamen etsi nulla in ipso contubernio

EDIT. OXON. NOTÆ.

Cogitationes enim mortalium. Recte sic Gravius et Morellius, pro eo quod alii cogitationes immortalium. Nam sic habet liber Sapientiæ, quam Salomonis titulo citat, quomodo et paulo post librum Ecclesiastici.

PAMEL.

turpis consuetudo noscatur, accendit; quia impossibile est integritatem ad victoriam pervenire, quæ contendit contra Dei iussa pugnare. Quantum enim lex obedientibus suggerit adjutorium, tantum inobedientibus incitat peccatum, dicente Apostolo: Virtus, inquit, peccati, lex. Qui nos ergo jussit ut in saceris suis cum feminis triumphemus, ipse juliet ut privatim pugnas femineas caveamus.

Sunt equidem necessitates aliæ, quæ nos quoque privatim feminas videre compellant, sed etiam ipsæ divini operis vel præcepti imperant efficaciam, ut visitemus, ut solatia præbeamus, ut hortamenta vitalia salubriter intimemus: nec tamen et in his officiis minor cura agenda est pro moribus nostris, ut clarescant in nostra operatione indicia puritatis. Severitatis non desit, quæ sub clerico feminam possit astringere, ut ipsam consolationem nostram suscipiat cum tremore, et ita sentiat visitationis affectum, ut clericum veneretur. Ac ne tardius sit evagari per singula, et in quicquid agimus, honestum esse potest, et semper in nobis signa honestatis eluceant: sicut Paulus apostolus universa complexus est, dicens: Omnia vestra honeste fiant. Et iterum: Sicut præcepimus, inquit, vobis, ut honeste ambuletis. Non bene succedit quicquid agitur passim: et sanctum non est quod geritur sanctum, nisi sancte quod sanctum est peragatur, sicut Salomon asserit, dicens: Qui enim custodierint iuste iusta, justificabuntur. Sinceriter ergo sinceritas ipsa servanda est; et omne quod voti est, etiam in actu signandum, ne aliud vota commendent, et aliud actus insinuent. Undique probanda est institutio voluntatis, et undique consummandus est cursus uniuscujusque certaminis; ne minus sit aliquid ad triumphum, si non plenius dimicetur. Hinc Paulus apostolus introducit documenta certaminum: Sed et qui in agone, inquit, certat, non coronabitur, nisi qui legitime certaverit. Et iterum: Nescitis, inquit, quoniam qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accepit bravium. Sic currite, ut comprehendatis. Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere: et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, vos autem incorruptam. Plenitudo est ergo sanctitatis, et palma perfecta, ut ex omni parte secum non habeat quod recuset; ne quod profitetur odisse, tenendo videatur amare.

Quod si aliquis dicit: Captivum tenco adversarium meum, cui semper insultem, videat ne forte

A adversus eum captivus incipiat prævalere. Numquam securus cum thesauro latro tenetur inclusus: nec intra unam caveam habitans cum lupo tutus est agnus. Ipse se voluit superari, qui hostem proprium in suas portas induxit; et intestinum gladium sibi ipse supposuit, qui locum habitationis suæ adversarii ingressibus reseravit; et qui fretus est conversari cum scandalo, sine causa dicit: Pacatus esse volo cum diabolo; contra Apostolum dicentem: Nofite locum dare diabolo. Omni ergo modo muniendus est locus, ubi fuerit thesaurus absconditus, ne per unam cavernam totum parietem latro suffodiat. Nam si deforis expugnans vix muris expellitur, quantum valebit si intra muros acceperit habitaculum? Et si illi qui contra eum claudunt, aliquotiens ab eodem capiuntur; quanto magis ille, qui ultroneus illi patefecerit ingressum, decipitur? Cum dicat Salomon: Si justus vix salvus sit, injustus ubi parebit? Omnes ergo rimæ, ne dicam portæ, claudendæ sunt, ne per unum foramen castra omnia penetrentur: et universa componenda sunt munimenta, ne per modicum non munitum tota civitas ruat, sicut Salomon repetit, dicens: Qui spernit modica, paulatim cadet.

Fit studio autem hujus perversitatis arbitror, ut a clericis ad communitatem femina magis quam masculus eligatur. Numquid tantum mulier utilior est commodis clerici, quantum prodest masculus continens, vel puer masculo continenti? Aut ipsa erit decens utilitas, quam indecens communitas facit? Et ubi erit quod Salomon ait: Omne animal diligit simile sibi? Et iterum: Volatilia ad sibi similia conveniunt. Sed et si femina utilior existimatur, non oportebat carnalia emolumenta præponere utilitatibus spiritualium commodorum: et expediebat qualenuncque virum inutilem sustinere pro existimatione munienda, quam bonos effectus mulieris cum existimatione turpissima. Quod Salomon comparat, dicens: Melior est, inquit, iniquitas viri, quam benefaciens mulier. Artificialia sunt itaque semper diaboli veneficia, quibus ingenium suæ calliditatis exercens, sanctimonix deditos dolosis commoditatibus juvat ut perdat: et inter continentes quasi necessaria emolumenta mutuis adjuvaminibus subministrans, agit prius masculum et feminam pariter conversari: ut postquam inseparabiles fecerit per alterutra solatia, possit occidere dantes simplices animos ad castitatis vota servanda: et impugnationis suæ arma subducens interim, quasi placidus fautor suggerit

EDIT. OXON. NOTÆ.

Ut ipsam consolationem nostram suscipiat. Vet. excusus ac Remboldus, et hoc et sequentia plurali numero legunt, sed præcedit *feminam*. PAMEL.

Et omni quod voti est. Confirmatum hinc votum tacitum castitatis annexum coelibatui clericorum, de quo paulo post apertius.

Et palma perfecta. Hinc apparet atque etiam legi debere: *unus accepit palmam*. Sicut ubique legit Cyprianus. PAMEL.

Ipse se voluit superari. Vet. exc. et Remboldus *penetrari*. PAMEL.

Sine causa dicit. Vet. exc. non dicit: sed prius

placet. PAMEL.

Qui spernit modica, paulatim cadet. Erasmus, male, *catit*; nam prius habet Ecclesiasticus. PAMEL.

Sic studeo autem, etc. Hoc Erasmo placet pro eo quod erat, *arbitrio*. Legendum videtur, *fit studio*. PAMEL.

Quam bonos effectus mulieris. Erasmus *affectus*, minus recte. PAMEL.

Agit prius masculum et feminam, etc. Remboldus omiserat *conversari*, et Erasmus legeba *adjicit*, illud vero habet vet. exc. PAMEL.

sanctitatis argumenta, donec diutius inter ambos inimicam nutriat concordiam. Facit affabiles sibi invicem et deservire, et assentator infestus impedimenta removens universa, commodis eorum gaudet efficaciam commodare; ut tota eos sibi metipsis necessitate commendans, exhibere eos possit in alterutrum solita consolatione pendere. Non vult eos in aliquo impedire, ne separet tam spiritaliter quam carnaliter. Inconcussos efficit vivere, ne ipsa societatis initia immiurato tempore fœdera cœpta conturbent. Usque adeo illos, videntibus cunctis, ad perfectum sanctitatis invitat, fovet, subleat: ut Dei esse computent beneficia ipsa contraria, quibus inducuntur ut pereant; nescientes nunquam Deum juvare quod vetat. Quibus in tantum diabolus blandiens securitatem præparat sanctimonie, ut conjunctos se magis æstimet quam disjunctos, immobiles circa libidinem perdurare: quos cum omni tranquillitate deducens, nullis procellis aut fluctibus inquietat; et velut in medio mari minus cautos inducit relaxare vela, nec querere gubernacula, ut subita tempestate concitatos, naufragos ex insperata commotione submergat. Hanc primo exhibet lenitatem, ut duas naves oblectet ad invicem convenire; quas cum fecerit junctas, repentinis turbinibus in semetipsas elidere possit et frangere: et his utitur blandimentis, ut subtractis omnibus jaculis compescens adversa, suggerens prospera, tandem solum ignem sine ulla flammis occultet, donec duas faculas jungens, simul ambas accendat: et tandem cessat sævitie suæ tela supponere, donec sicut peritus venator quos occisurus est laquei sui vinculis alliget. At ubi indissolubili catena devinctos adstrinxerit; velut lanista protinus duos gladiatores adversus invicem compellit armari; et subinde stimulans membra, statim gladios aptat, statim succendit insaniam, et vulnificos amplexus impingens, utrumque simul uno ictu mortificat. Sic explicat quod ante præstare videtur, sic de simplici charitate amorem conflat illicitum, sic per sanctitatem sibi inducit interitum; dum contentus est cedere, sic valet fortius occupare; et dum summissus patitur semetipsum præbere devictum, sic plenius devincere gloriatur. Cujus versutias Paulus apostolus sic intelligit, dicens: Non enim ignoramus, inquit, astutias ejus. Male itaque in hac participatione pacati sunt, qui ad bella pacificante diabolo perduntur, et non bene in sanctitate proficiunt, quibus ad detrimentum profectus ipse inimici artificio subornatur; nec recto cursu moliuntur continentie scalas

A ascendere, quos ut de alto præcipitet, elaborat ad culmen adversarius protelare. Sed necesse est caducis lapsibus elidantur, qui viam lubricam tenuerunt, de qua Salomon sic prædicat, dicens: Est via quæ videtur apud homines recta esse; novissima autem ejus veniunt in profundum infernorum.

Sed aiunt: Si de hac conjunctione clerici denotantur, notandi sunt etiam sancti plerique nobiscum. Sicut Helias, qui mansit apud viduam: sive Apostoli, qui mulieres secum comites circumducebant: ut Joannes, qui matrem Domini assumpsit, eodem Domino delegante; aut ipse Dominus, cui de suis facultatibus alimenta præstabant aliqua mulieres religiosæ, cui etiam Martha ministrabat ad mensam, et qui singulariter locutus est ad patem sedens eum alienigena muliere Samaritana, vel cui recumbenti femina lacrymis pedes lavit, et capillis extersit. Callidi argumentatores et jurisperiti fallaces: qui dum cupiunt prævaricari controversias actionesque causarum, etiam ipsa jura transvertunt; et cum nolunt competentibus coerceri jussionibus legum, ad illudendos judices inconvenientibus exemplis velut similes conjecturas juris obijciunt: qui per Salomonem ipsius legis sagacitate produntur: Peccator, inquit, homo evitat correptionem, et ad voluntatem suam invenit comparationem. Tales ergo non per orationem, sed per correctionem potius revincendi sunt, ut non ante interpretatis orationibus instruantur, quam admiserint quod ad defensionis solatium repererunt; sicut nos adversus hujusmodi homines Salomon edocet, dicens: Noli, inquit, respondere insipienti ad ipsius insipientiam, ne similis fias illi; sed responde insipienti contra ipsius insipientiam, ut non videatur sibi sapiens esse.

Revera magni homines qui se comparant sanctis, et eximia conversatio nostra, quæ Prophetis vel Apostolis videatur æqualis. Ad occasionem luxuriæ nostræ in perversum sanctos volumus imitari; et in ceteros actus vestigia justorum nolumus sequi. In quibusdam infirmos nos excusamus ad imitanda facta majorum; et in aliis nos æquales majoribus protestamur: cum Helias ipse in angustia constitutus, imparem se patribus suis ante Deum fateatur. Nunquid, inquit, melior sum patribus meis? Hoc Helias de antecessoribus suis in infirmitate sua cogitur exelamare: et nos Helicæ vel Prophetis, et Apostolis, et Domino virtutem nostram non dubitamus æquare? Video plane sic apud vos calcari avaritiam, sicut Apostoli propria cuncta dimiserunt. Video crapulam

EDIT. OXON. NOTÆ.

In semetipsas elidere. Censeo legendum illidere.

PAMEL.

Ignem sine ulla flammis occultet. Recte sic Morellus et Gravins cum vet. exc. et Remboldus pro eo quod alii occultat.

Et dum summissus. Adjicio dum et vet. exc.

PAMEL.

Controversias, actionesque causarum. Gemina quoque est hæc lectio, et Remboldus pro eo quod reposuit Erasmus: controversas actiones, quæ causarum.

PAMEL.

Sed per correctionem. Placet et ista pro correptionem.

PAMEL.

Et in ceteros actus. Etiam hæc pro inter.

PAMEL.

Video plane sic. Et hic et paulo post adject negationem non, Erasmus; sed non est opus.

Est enim ironia, sicut et in eo quod sequitur cognosco, etc. Idem est judicium de his adjuncta ab illo negatione, ad illam sententiam, si Christus seipsum, etc.

Præsertim si legamus cum illis facit pro faciet.

PAMEL.

PAMEL.

et ebrietatem sic vestris convivis abesse, sicut Apo- A
stoli nihil habentes frequenter coacti sunt esurire. Cognosco taliter in nobis jejunia, sitim, famem, nuditatem propter instantiam doctrinæ solius ubique pollere, sicut in Apostolis legimus triumphasse; et approbantur apud nos eadem exercitia fervere virtutum, quibus Apostoli omnia vitia tremuerunt. Plane quadraginta dierum jejuniun Domini meditamur, et orationes excubiasque quibus ille per solitudines etiam nocturna silentia rumpebat. Numquid similes agones frequentamus contra luctamina vitiorum, et sic agimus rigore, austeritate, vigiliis, passionibus, labore, necessitate, afflictione, abstinentia, quibus peccata calcantur, ut nemo de nobis mali aliquid suspicetur? Per quæ Paulus apostolus conscientiam suam innotuisse omnibus gloriatur: In omnibus, inquit, commendantes nosmetipsos quasi Dei ministros, in sustentatione multa, in pressuris, in tentationibus, in tribulationibus, in angustiis, in plagis, in custodiis, in carceribus, in seditionibus, in invocationibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in bonitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ a dextris et a sinistris. Ad has imitationes infirmi sumus; et ad mulieres circumducendas possibilitatem nobis comparandæ imitationis adsciscimus: quod si etiam cuncta illorum quisquam se implere jactasset; me tamen nullius suadela poterat inclinare, ut alios nunc Apostolos crederem, contra apostoli Pauli professionem: Numquid, inquit, omnes Apostoli? Numquid omnes Prophetæ? Si Christus seipsum comparare ausus est Deo, qui ait: Pater major me est: aut si Apostoli coæquare sanctipros ausi sunt Christo: nos hodie Apostolis æquales facit consimilis fortitudo. Misera humanitas in hac æqualitate non times fulminari, quæ de Filio Dei, aut de filiis tonitru, non evanescit peccatis tuis exempla velut similia mutare? Cum superbix sit elata jactantia, etiam minimis Ecclesiæ quemquam comparabilem velle conscribit, cum Paulus moneat et dicat: Alter alterum superiorem sibi existimantes. Et inferius addidit, dicens: Hoc sentite de vobis quod et in Christo Jesu, qui eum in forma Dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens.

Minus itaque de nostris viribus sentiendum est, nec fortitudini sanctorum nostra infirmitas comparanda est, sicut nobis apostolus Paulus de semetipso magisterium proponit, et dicit: Non enim audemus, inquit, comparare nos aut conferre quibusdam qui seipsos commendant, sed ipsi in nobis ipsis nosmetipsos nobis commendantes: non supra mensuram

gloriantes, sed ad mensuram gratiæ, quam nobis mensus est Deus. Etenim contemplamur quod iterum dixit: Plus ab illis omnibus laboravi, nihil melius, nihil aptius mihi proponitur, unde vincam, nisi ut de ipso de quo mihi præscribitur, ego ipse præscribam. Certe plus omnibus ipse laboravit, et tamen ad mulieres circumducendas collegas suos imitari contemnit, ne se ad iteritum subiceret tentationi carnali. Unde ipse rationem sic reddidit, dicens: Ego, inquit, sic euro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem credens, sed affligo corpus meum et in servitum redigo, ne forte aliis prædicans, ipse reprobis inveniatur. Huic ergo te compara, qui Apostolum jactas; et ex ipso discere quid metuas, qui clamat et dicit: Oro vos, imitatores mei estote. Nolumus itaque de mulieribus circumducendis habere fiduciam; qui non ignorabat quantum aliæ virtutes ab aliis virtutibus differant, et aliam claritatem solis, et aliam lunæ, aliam vero stellarum, de charismatibus Ecclesiasticis similitudinem comparans intimaverat. Sed nos contra de apostolica nobis coæquatione blandimur, non intendentes penitus quid Apostoli et sancti omnes invicta virtute gesserunt, et difficilem rumpere querimus viam, cum per facilia planior sit nobis appositæ; contra Salomonem dicentem: Non te credas, inquit, viæ laboriosæ, ne ponas anime tuæ scandalum. Nec ullus considerat, quoniam unus securus in lubrico graditur, et alius qui impar est, labitur: unus per rupes cursu montes ascendit, alius si se coarctavit, cadit. Uni contingit per tempestates navigia feliciter explicare, et alteri talis felicitas non potest evenire; quod Paulus apostolus decernit, dicens: Unusquisque, inquit, proprium donum habet ex Deo, unus quidem sic, alius vero sic.

Sed qui mihi de sanctorum exemplo præjudicant; quid aliud exemplum nolunt contemplari, quod metuant: et qui Apostolis coæquari contendit, quare non magis presbyteros adulteros apud Danielelem ad formidinem sibi metipso proponit? Hæc autem non ideo propono, ut quasi Apostolorum imitatoribus contradicam, sed ut illos confundam, qui se sanctis exæquent. Nec nego ipsos esse sectandos, quos doctores accepimus cuncti; sed adversus eos contendendo, qui cupientes ad mala sua honorum historias depravare, legem Dei sibi æstimant suffragari; sicut omnes qui perire festinant, et sub obtentu sanctorum dedecora sua volunt esse celata, ut sub imitatione majorum contraria quæque committant; quos apostolus Paulus prodit et publicat, dicens: Quod autem facio, et facturus sum, ut amputem occasionem; eorum qui volunt occasionem; ut in eo in quo gloriantur, tales inveniantur quales et nos sumus. Nam et hujus

EDIT. OXON. NOTÆ.

In invocationibus. Voces nonnullæ hic redundantes e margine videntur in textum irrepsisse.

Unus per rupes. Vetus exc. et Remboldus ripas.

Paulus apostolus decernit, dicens. Adjicio dicens

ex vet. exc. PAMEL.

Quid aliud exemplum volunt. Ex eodem cum Morrello lego sic, pro volunt. PAMEL.

Et qui Apostolis. Solutus Manutius Apostolicis.

PAMEL.

modi pseudo-apostoli sunt operarii dolosi, transfigurantes se in Apostolos Christi. Hoc addunt ad cumulum perditionis cumulandum, ut bonos infament, quorum exemplo utuntur ad malum; quibus utile esset satis et salubre, si cujuscumque historiæ seipsos magis crederent non intellexisse rationem, quam aliquid inhonestum arbitrarentur in lege: quos apostolus Paulus corripit et confundit, dicens: Non intelligentes neque quæ loquuntur neque de quibus affirmant. Et iterum: Si quis putat se scire aliquid, necdum cognovit quemadmodum cum oporteat scire. Vacant itaque præjudicia petulantium, quos ingenia suæ perversitatis errabunda transducunt; et quærunt competentes suis sensibus historias quas exponant, qui male agentes mutant legalia patrocina. Bene agentibus bona sunt omnia, quæcumque scripta sunt, qui benedicta bene suscipiunt; sicut Paulus apostolus pollicetur: Scimus quoniam bona est lex, si quis ea legitime utatur.

Obtinuimus confundendo contradictores. Convertamur subinde eodem quos vicimus insuper erudire, ne aut ut sanctos remanere patiamur in crimine, aut ignari deputemur in reddendo rationem, ut publice victi pœnitentiam gerant: aut si noluerint, nos expunximus quod ad nostram pertinet diligentiam; ut quomodo satisfecimus supra diætæ sententiæ Salomonis, ita satisfaciamus Paulo apostolo concionanti: Servum, inquit, Domini non oportet litigare, sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem, cum omni modestia corripientem eos qui resistunt veritati; ne forte det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, et resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur secundum ejus voluntatem.

Omne quicquid ab auctoribus nostris gestum est, rationabiliter gerebatur: ut posteris nobis adversus prævaricatores munita undique auctoritas traderetur, propter hæresin amputandam quam superius taxavimus, de assumendis feminis; quam sive per semet ipsam, sive per servos suos Dominus paululum relaxavit, ne nimio rigore in totum Domini fabrica damnaretur; prævidebantur a Domino hæretici qui nuptias auferunt; et quos Dominus junxit, contra naturæ principium, et contra Evangelium separare contendunt. Quibus interdicens jam tunc auctoritas parabatur, ne maritatæ mulieres accidere velarentur ad Christum, qui in præsentia servierunt. Sed non sine moderamine fuit etiam ipsa permissio procurata, quæ non sibi operabatur quod gerebat, sed cæteris. Nam sic allocutus Dominus Samaritanam, ad horam docuit et recessit, nec defensionem continuandis excessibus fecit. Ad horam quoque Martham passus est ministrantem. Sed quid erat aliud Domino, nisi regni

coelestis prandia ministrare? Numquid sub Domino non suere convivia? Aut sub majestate ejus erat alias cibus aut potus, quam disciplina tantummodo quæ paseebat? Testante ipso Domino ac dicente: Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me. Sic Apostolos mulierum comitatus decebat non ut perderent, sed ut discerent reverentiam, et propter humanitatis exhibendum ministerium sequebantur, sicut in Evangelio de Domino et de ipsis pariter memoratur: Et factum est, inquit, post hæc et ipse iter faciebat per civitates et castella evangelizans regnum Dei, et duodecim cum illo, et mulieres quæ erant curatæ a spiritibus immundis et infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalene, de qua dæmonia septem exierant, et Joanna, uxor Chuzæ procuratoris Herodis, et Susanna, et aliæ multæ quæ et ministrabant ei de facultatibus suis.

Numquid adhærebant singularibus singulæ, aut indisciplinatæ commorantes, perseverabant illecebrosos consortio conversantes? Ubi tota Ecclesia prope modum videbitur, ut non ad convivations improbas, sed ad discenda bonæ conversationis studia sequerentur. Ideo non inde scribitur, quod nostris convivationibus coæquetur, non risus, non jocus dicitur affuisse. Nec sicut apud quosdam nunc usque assolet fieri, chorus psallentium virginum aures venenosus cantibus asseritur demulsisse. Et ut de Apostolis breviter probem, quantum illis fluxa familiaritas potuit displicere, qui compulsi sunt et de ipso Domino loquente cum femina dubitare, nisi eos majestatis notitia probata compescerët, sicut Evangelista refert, dicens: Inter hæc, inquit, venerunt discipuli ejus, et mirabantur quod cum muliere loqueretur. Nemo tamen dixit illi: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Quid autem loquar accessum feminæ ad pedes Domini provolutæ, cujus luctus et planetus ad defensionem lasciviæ suæ non erubescunt improbi flagitare? Usque adeo illos propria cæcitas rapit, ut nec de similibus causis audeant reluctari, de quibus Salomon: Exceceavit, inquit, eos malitia eorum, ut nescirent sacramenta Dei. Joannes autem matrem Domini suscepisse videtur, sed matrem cujus mores maternum indicat nomen. Tamen non possum et alias Christi matres admittere, nec æquanda est mulieribus cunctis, quæ genuit Majestatem. Helias quoque jussus est a Domino relinquere solitudinem et ingredi tabernaculum viduæ. Pro imperio Domini laboravit ut in domo mansisset, cui solitudo solatium præstabat et requiem; occasionem illi Dominus obtulit ad magnalia faciendâ, ut magis famis tempore tam ipsi viduæ quam pupillis ejus sufficientia tribueret alimenta, qui jejuniis usquequaque afflictus toleravo-

EDIT. OXON. NOTÆ.

Quos Dominus junxit. Aut sic legendum cum Erasmo, aut cum vet. exc. et Remholdo, quod Dominus jussit; prius tamen arripit magis. PAMEL.

Sic Apostolos mulierum comitatus decebat. Vet. exc. Apostolus, etc. docebat. PAMEL.

Ubi tota Ecclesia prope modum videbitur. Locus prorsus obscurus. Vet. excusit vero et Remholdus

legunt conjurationes improbras, pro convivations improbas, non recte. PAMEL.

Ideo non inde scribitur. Hoc ex cod. vet. exc. pro quo Remholdus, adeo; Erasmus vero, ad ea bene describitur. Morell. adeo non bene. PAMEL.

Tamen non possum. Istud rursum ex illorum utroque, pro eo quod Erasmus possunt. PAMEL.

rat indigentiam; et qui missus venerat pasci, pastus A quinimo conferens miseris, miserias egestatis fecit excludi. Et hoc non potest cujusquam favere luxurie; cum nulla fuerit opportunitas scandali ubi transeuntem quod pejus est egestosam habuerit mansionem, quam quicumque hospes effugeret. At hic apud quos hospitatus est, implevit et rediit; qui etiam si moraretur, suspectus esse non potuit. Qualis illie fuit communitatis effectus, ubi non erat victus? Et qualem ad viduam habuit Helias introitum, cui fames dedit hospitium? Quisquis es qui te vis Helie de commoratione viduæ vocari discipulum, prius solitudinis afflictiones, et quadraginta dierum tolera jejunii exitum, et aut non quaeres feminam, aut non erit qui cum femina commoretur, et tamen si valueris tibi serva. Nobis autem in spiritu et virtute Helie B non alium quam Joannem solum Angelus, et Dominus Christus insinuat.

Proh dolor! dolere cogimur quod docemus: qui usque ad hoc venimus, ut in comparatione fluxorum, de sanctorum tremendis virtutibus disputemus. Pree, jam pree, protervitas. Numquam tibi sancti consentiunt; qui religiosa, modesta, veneranda, pudica, pudorata cum feminis negotia peregerunt. Aut si adhuc per sanctos cavillationis anfractus contendis exquirere; nos tamen amicos Dei non novimus, nisi ad venerationem tantummodo memorari, quod David docuit, dicens: Mibi autem vehementer honorificati sunt amici tui, Deus. Eant nunc pædones pudoris, et plagiarii castitatis, muliereulis suis exponere molestias querelarum. Apud sanctos nostros non habent C omnino suffugium, quibus misceri Ecclesie auctoritate Pauli apostoli prohibetur: Et hos, inquit, devota; ex his enim sunt qui repunt in domos, et captivas ducunt muliereulas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis.

Post hoc edictum utinam confidant sibi Angelorum exempla conducere. Nos jam non valent flectere, qui novimus et Angelos cum feminis cecidisse. Ab ipsis equidem bene patrocina mutuantur, sed nos nullum Angelum audimus contra Paulum apostolum: Etsi, inquit, ego aut Angelus Dei aliter evangelizaverit vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Insaniunt prorsus, ardent desiderio feminarum, quotquot huic interdictioni non cedunt; et obscœnitatibus inliantes, malunt mori, quam contenti sint a lateribus mulierum aliqua disjunctione divelli: ut ad explendam suæ aviditatis ingluviem etiam puncto temporis non sint sine femine voluptate: et hunc habent in mulieribus fructum, ut in illis semper defixa intentione, desideria satient oculorum,

ne vel momentum aliquid transeat, quando indigeant quod affectant. Sic inter eos integritas emoritur; ubi omnis commoratio, sive convivendo, sive commanendo corruptis affectionibus inquinatur. Quos sanctus Petrus apostolus designavit, dicens: In conviviis suis luxuriantes, oculos habentes plenos mœchationibus, et incessabilibus delictis, capientes animas infirmas. Hos etiam ita Salomon denotat: Abominatio est, inquit, coram Domino desigens oculum. Plane contra, purum oculum testatur se habere Job, qui ait: Et si oculis consensit cor meum. Verum enimvero ille potest suis oculis obnoxius non teneri; cui nolenti repentinus occursus mulieris scandalum moverit, quod protinus mens quod nolebat expellit. Ille autem commotionem sui visus non meretur evadere, qui apud se scandali materiam tenet, qui vult intentionis suæ affectibus frui, qui affectat habere quod oculis offensionem ingerat, quorum aviditas inexplebilis inter offendicula continua nullo modo potest omnino compepsi; quod Salomon approbat, dicens: Infernus et interitus non satiantur, similiter oculi hominum insatiabiles sunt. Et in alio loco: Non satiat oculus videndo, Et iterum: Nequius oculo quid creatum est?

Hæc castigatione non compuncti, divina interdicta nefandæ familiaritatis obstinatione contemnunt, et adhuc insuper de charitate causantur, qui secundum verbum Esaie amaritudinem pro duleedine devorantes, nudam fœditatem velamento boni nominis tegunt; dum apud eos sub falsa dilectione, vera dilectio violatur. Sed exclamat charitas et appellat, tales ego non junxi, falsa altera est quæ me simulando confinxit. Numquam Dei præceptis obsisto, numquam fluxis faveo, per me sanctitatem non opto culpam. Calumnias mihi aversa germanitas facit, pericula et ego inter falsos fratres incurri. Succurre, meus præco, succurre, Paule apostole, dic testimonium meum, ne quod de me annuntias pervertatur. Finis autem præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta. Dilectio deputabitur, per quam sanctitatis injuria criminationibus appetitur? Aut illorum erit sincera fraternitas æstimanda, de quibus filia matris Ecclesie perducuntur in culpam? Si talis Christiana charitas annotatur; indubitanter odia meliora sunt, quæ dum separant, neminem maculant. Hæc autem parricidalis dilectio fratres persecutores adunare consuevit, qui libenter patiuntur de suo consortia filias Ecclesie fornicarias diffamari, contra charitatem quam Paulus apostolus docuit, dicens: Dilectio proximi malum non operatur. Egregia probatio charitatis, quæ non tantum noxia germani-

EDIT. OXON. NOTÆ.

Egestosam. Sic recte Morellius, Remboldus et vet. exc. quum alii *egestuosam*. PAMEL.

Amicos Dei non novimus, nisi ad venerationem. Locus insignis pro veneratione Sanctorum. PAMEL.

Qui novimus et Angelos cum feminis cecidisse. Etiam hic auctor filios Dei (Gen. vi) Angelos interpretatur. PAMEL.

Suæ aviditatis ingluviem. Vet. exc. et Remboldus *iluviem*, neutrum displicet. PAMEL.

Quando indigeant. Hoc certe ex illo reposuimus pro *cum*. PAMEL.

Si talis Christiana charitas adnotatur. Rectius sic vet. exc. et Remboldus, quam alii *advocatur*. PAMEL.

tate officit proximo, sed etiam subiecta non vult esse A
prescriptionibus Apostolicæ jurisdictionis. Confondantur
assertores dilectionis huiuscemodi, quos iudicant illi,
qui pro communibus commodis etiam consanguineam
deserunt charitatem.

In omni mundo pene totum junctum est genus hu-
manum, et ulique cognatio naturalis alterna pere-
grinatione discernitur. Possunt parentes, possunt
filii, possunt fratres, possunt et ipsi, quod plus est,
conjuges a Deo concessa sibi natura vincula disrumpere;
et clerici Deo non concedente, insuper prohibente,
mulierum nexibus ancillatam non valent recu-
sare charitatem? Optanda semper cognatis absentatur
affinitas proximorum; et peregrinari ab extraneis se-
minis clerici reluctantur? quibus faciendum fuerat,
etiam si peculiare aliquid vel inconsuetum Dominus B
Imperasset; qui ad explicanda impossibilia habent
Spiritus sanctum, quem mundani homines non ha-
bent. Unde Joannes apostolus sic admonet, dicens:
Filioli, vincite illos, quoniam major est qui in vobis
est, quam qui in hoc mundo. Nunc vero possibile etiam
gentibus (non dicam Christianis) et leve prospicitur,
et apud clericos sine illis effectibus evacuat; ut par-
um sit eis Dei mandata despiciere, nisi aliud dedecus
habeant quod nec scētantur, non dicam vincunt om-
nium gentium consuetudinem: quibus Dominus per
Ezechielem exprobrat et dicit: In legalibus meis non
ambulastis, et justificationes meas non fecistis. Sed
neque scētudini justificationes gentium, quæ sunt in
circuito vestro, fecistis. Pudentiam nescio quid dilē-
ctio ista significat, quæ extorqueri contra naturam C
putatur.

Adhuc habeo quid mirari: Cùm videam de Chri-
stianis plerisque maritos pariter et uxores conti-
nentiam destinantes, domicilia singularia magis eli-
gere, ut consensu communium votorum sine irri-
tatione præsentia et concordante recessu valeant
obtinerè: et eunuchi nostri non durant sine femine
sodalitate dormire? Apud illos amor conjugalis con-
tinentiæ amore pensatur; et apud spadones cohabitatio
femine nunquam potest haberi fastidium. Dicit
eunuchorum charitas, dicat, ne forte in hac recessio-
ne magis conjugalis charitas peccet; ut apostoli Pau-
li consilium videatur conjugibus lasinnasse divortium:
Tempus, inquit, quod restat, breve est. Reliquum
est ut et qui habent uxores, sic quasi non habentes
esse nitantur, et qui non habent, quasi habentes esse
glorientur. De his Ipse Apostolus ait: Gloria in tur-
pitudine ipsorum.

Dilectio est, inquit. O dilectio quæ invidet sibi!
O charitas quæ cupit se in vituperatione laudari!
Grande miraculum, ut virginum charitas virgines fa-
ciat velut conjuges credi: et conjugum charitas con-
juges faciat velut virgines æstimari. Ecce vera dile-
ctio, quæ in conjugalitate dividit, ut in castitate con-
jungat. Ecce sancta dilectio, quæ conjugalibus ad
communem laudem inducit absentiam. Hi pro certa
sese inseparabiliter diligunt, qui ut triumphos sibi
inferant, a seipsis discedunt; quibus nec crimen, nec
natura, nec lex, nec Dominus, nec Apostolus potesta-
tem unius interdixit aut tulit, sed pro tuendis paribus
votjs, semota unanimitate absentari charitas quam
voverunt, qui nec crimini, nec naturæ, nec legi, nec
Domino, nec Apostolo, nec ipsi conjugalitati succumbunt;
ques tantum virginitas probrosa condemnat,
quantum illos conjugalitas castrata glorificat, quibus
sufficiat ad supplicium dedecorosum, quod spadones
a conjugibus iudicantur. Ad quorum increpationem
non tacendi sunt etiam filii Israël, qui apud Esdram
uxores et filios contra divina jura susceptos non eue-
ctati depellere, nec contra Domini charitatem conati
sunt excusare. Verum fatear, si permittor. Qui nunc
pro dimittendis feminis, alienis adhærent: quid fa-
cerent si liberos et uxores projicere jubeantur? Aut
quândo valebunt pro Christo renuntiare cognatis,
qui muliereulas non suas præponunt Christi præcep-
tis? Dico eos facilius pro iisdem muliereulis parentes
propriis abnegare, quam propter Christum ipsas mu-
liereulas relinquere posse; despicientes quod in
Evangelio ipse Dominus dixit: Si quis venit ad me
et non odit patrem suum, aut matrem, aut uxorem,
aut filios, aut fratres, et sorores, et animam suam,
non potest meus esse discipulus.

Si de abjiciendis parentibus dubitantes, indigni sunt
Christo, quid sibi promittunt, quos contemptores ex-
hibet Christo non parentalis affectio? Ac per hoc il-
lorum meritis evacuantur, quos vident contempla-
tione Christi nullas personas excipere cognatorum.
Nec minus eos, sed pejus etiam illi confundunt, qui
metuentes non tantum eum aliena, sed etiam eum
sua carne luctari amputatis genitalibus absecedunt. De
quibus modo examinationis suspendo sententiam, re-
linquens alia disputatione promendam. Secundum
confusionem spadonum, non dubito meliores asserere,
qui nec sibi parenti quidem, dicam feminis
audent testamenta porrigere. Respondente spiritalis
eunuchi, quis furor in dilectione mulierum, vel quod
sit in contubernialitate femine mysterium, ut in per-

EDIT. OXON. NOTÆ.

Adhuc habeo quid mirari. Non placet quod repo-
sunt Erasmus, *quid mirari non valeo*, nisi addatur
satis. Certe illud habent vet. exc. et Remboldus.
Est autem locus de voto continentie conjugum.

PAMEL.

Eunuchi nostri non durant. Neque hic arridet
lectio Erasmi: *Et eunuchi dubitant.* PAMEL.

Potestatem unius. Adjecerat Erasmus conversa-
tionis, sed superflue. PAMEL.

Non cunctati sunt depellere. Hoc rursus ex vet.

exc. eum Gravius et Morellio, pro eo quod corrupte
Remboldus et cæteri contati. Manutius vero contenti.

PAMEL.

Verum fatear, si permittor. Etiam hæc Morellii et
illorum genuina est lectio, pro eo quod Erasmus
fateor, si permittor. PAMEL.

Nec minus eos, sed pejus etiam illi confundunt. Men-
dum cod. Remholdi hic quoque remansit hæcenus
in excusis, nec minus eos sed pœnis. PAMEL.

niciam suam alienis membris indulgeant, cum illi sua quoque incunctanter abscindant? Hi confirmatos in se artus abjiciunt; et illi adversariis artibus glutinantur. Hi pro integritate spiritali cum tormento non integri corporis dimicare non dubitant; et illi sine tormento, integri esse sine feminarum dimidietate detrectant. Sed adversus illos comparatio nulla est facienda de nostris; ne consolentur addicti quibuscumque judiciis Christianis. Pejores sunt et aliqui memorandi, ut major poena sit a detruncato damnari. Judeos considerent usque hodie pro legis imperio carnis suae partem circumcissione truncare; et sciant quid mereantur, qui, Evangelio jubente, dissimulant circumcisi mulierum presentia peragere Domini voluntatem, non intelligentes quod ipse Dominus dixerit: Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum colorum. Puto etiam de Gallis suis nobis idololatricae exprobranter insultent, qui abscondentes semetipsos libenter exeruciant, dummodo eum damno status sui, simulacrorum dissimulationibus pareant. Clerici autem nostri, ad lucrum magis corporis proprii, damnum volunt mulierum secum commorantium sustinere; quas etiam de substantia propria evellere oportebat, si cum illis nasci contingeret, ne comparati idololatris et sacrilegis, erubescerent. De quibus et Dominus contemptores arguit, dicens: Prudentiores sunt filii saeculi hujus filiis lucis. Ergo nostris clericis talium profana devotio est praepouenda, quibus cum tantis exitiis amabilia sunt turpia sacerdotia. Clerici vero pro dignitate sacerdotii coelestis non sanguinem fundunt, non tolerant ferrum, non est aliquod vulnus, non est aliquis cruciatus; sed solus contra Dominum feminae tenet aspectus. Sic in feminas ruunt, sic feminas amant, ut non sperent manifestari dilectionis suae quandoque posse impura mysteria; sicut per consimiles eorum turpiter publicata sunt et detecta; quos Paulus apostolus praeviderat, jam tunc, dicens: Quorundam hominum peccata manifesta sunt praecedentia ad iudicium, quosdam autem et sua subsequuntur. Similiter autem et facta bona manifesta sunt, et quaecumque aliter se habent abscondi non possunt.

At contra et ipsi dicunt: Nonnulli de contemptoribus nostris similiter feminas habentes in domibus, martyrium consecuti sunt, ut illorum innocens conscientia probaretur. Nolo mihi martyrio quisquam moveat actionem; quia saepius et moechi, et sanguinari, et ebriosi, et omnium scelerum rei, reperta pugna occasione conversi, meruerunt ad martyrii veniam pervenire. Ideo enim martyrium appellatur iam corona, quam baptisma; quia baptizat pariter et coronat. Auge nunc, si licuerit quibusdam inviolata feminarum societate martyrium promereri; sine indulgentia quoque illis martyrium ipsum non fuit, quos

reatus prohibita contubernality non absolvit. Nec innocentes in ipsa innocentia potuit approbare; quibus contemptam legis et conversationis illicitae foeditatem, et, quod est gravius super omnia, crimen Ecclesiae cernitur ignovisse. Etenim noxia est innocentia, quae sponsae Christi officit saepe. Et cum Christus agnus innocens, immo ipse coelestis innocentia, quod est verius, totum se contempserit pro Ecclesia, ut eam sine macula ulla vel ruga redderet illibatam; qualis est clericus cui ad hoc sponsa Christi committitur, ut pro unius feminae amore culpam totam Ecclesiam patiat. Audemus dicere: A Deo patre missus est Filius de sinu Patris, et regno absens esse duravit, ut Ecclesiam faceret innocentem, et clericus mulieris latus deserere non potest, ne Christi Ecclesiam reddat infamem?

Sed aiunt: In martyrio ignoscitur nobis, sicut indultum est parentibus. Hoc ergo et nos omnes de peccatis nostris confidamus; ut qui agere bene laboramus, inter luxurias evagemur, et discurremus per semitas peccatorum, retinacula dimittamus, et fraena laxemus: Eamus nos quaecumque mundus abstulerit, et ubicumque nos diabolus invitaverit, libere fornicemur, invideamus, rapiamus, fraudemus, omnia mala securi committamus; martyrium subveniet et evademus. Sic enim Paulus apostolus pollicetur: Faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio justa est. Huic martyrio spem tradant, quos mathematici docuerunt habere de crastino praescientiam; has coronas expectent, qui super Angelos et Christum per astrologos didicerunt scire tempora, quae Pater in sua posuit potestate, ut vel tunc recorderetur, ante martyrii tempus bene agere debuisset, cum diem Domini senserint sicut furem. Sed credamus super illos martyrium jam jamque pendere. Interim priusquam martyres fiant, legibus subjacent; ut iudicio subiciantur, nisi armis exarmentur. Audacia nefas est, illis adversus auctoritatem Domini parentum personas objicere, quibus ipse Dominus contradictionis hujus abstulit vocem. In legalibus, inquit, patrum vestrorum nolite ambulare, et justificationes eorum nolite custodire; et studii eorum nolite commisereri, et nolite inquinari. Ego Dominus Deus vester, in praecipis meis ambulate, et justificationes meas custodite.

Sciant nunc adempta sibi esse parentalia patrocinia, qui huc atque illuc recurrentes contradictionum latebras quaerunt, ne unquam feminis careant; et quia undique defensionis suffragio deseruntur, novissimis cunctis argumentis exhaustis, sententiam Pauli apostoli optulari sibi opinantur, et dicunt: Tu qui es; qui de servo alieno iudices? Agnoscit equidem Paulus apostolus constitutionis suae verba prolata; sed constitutionarios et profatores ipsos igno-

EDIT. OXON. NOTÆ.

De Gallis suis. Galli uti vere annotavit Remboldus erant sacerdotes Cybeles, a Gallo flavio sic dicti.

Meruerunt ad martyrii veniam. Reposuit Erasmus

palnam, sed quia de peccatoribus loquitur, qui ipso martyrio veniam impetrabant; illud illorum placet. PAMEL.

rat. Illis enim contulit defensionem, qui nullam partem legis impugnant; et ipsis tribuit patrociniū, qui ex voto suo aliquid faciunt, nec quidquam Ecclesiasticis juris impediunt. Jus tractat vivendi, et non edendi; arbitrium uniuscujusque confirmans. De similibus neminem jussit judicari, quæ voluntati singulorum auctoritas divina concedens, in utraque parte faciendi et non faciendi clementer indulsit. Illos autem Ecclesiasticis tribunalibus subdidit, quos transgressores ordinariæ transgressionis nulla impunitas excusavit; ut qui passim (Tu quis es, qui de servo alieno judices?) adversus nos veluti libellum contradictorium proferant, rationabile simul et certum recognoscant quod accipimus ab eodem Paulo apostolo repulsorium: Præcipimus, inquit, vobis fratres in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut separatis vos a fratribus ambulantes inordinate, et non secundum traditionem quam accepistis a vobis.

Evasimus, opinor, tantaligamina questionum, quibus amatores eunuchos amplexus femine ligaverunt: qui perversis interpretationibus decreta legalia demutare coguntur; et malunt andiri proponentes vana et fabulosa commenta, quam ipsi quæ vera sunt audiant: quos Paulus apostolus annuntiat, dicens: A veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. Quicquid volunt adhuc exquirant, ut obsistant pro mulieribus veritati. Victoriam non habent, apud quos contra Esdram mulier potius quam veritas vicit. Vos autem, filii charissimi, non tantum persuasione, sed potestate convenio. Tale deliramentum despiciate; quorum quæstiones Paulum apostolum scitis ubique damnasse, sicut ad Romanos scripsit, dicens: Rogo vos, fratres, diligenter observare eos qui dissensiones et offendicula præter doctrinam quam vos didicistis, aut dicunt, aut faciunt, et declinate ab ipsis. Sic et Timotheo delegat: Noli, inquit, verbis contendere; nihil enim utile est, nisi in subversionem audientium. Sollicite cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium irreprehensibilem, recte tractantem verbum veritatis. Stulta autem et inania eloquia devita: molum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum sicut cancer serpit. Atque ut ostenderet clericis disponendis ad evacuandas quæstiones quæ sit doctrina conveniens, etiam Tito sic insinuat, dicens: Tu autem loquere quæ conveniunt sanæ doctrinæ: majores natu sobrios esse, prudentes, sanos in fide, in charitate, in patientia sincera. Ergo auditiones simplices obe-

diencia vestra suscipiet, et versipellem contradictionum vitæ fallaciam. Purum iter vestris gressibus mundate, et super spinas et tribulos nolite seminare vel calcare, ne bonum semen non possit vobis propter spinæ frutices sanctitatis fructus afferre. Unde propheta Hieremias sic hortatur et docet, dicens: Nolite, inquit, serere in spinis. Circumcidite vos Deo vestro, circumcidite præputium cordis vestri. Abscindenda sunt ergo de agro nostro cuncta quæ pungere et lacerare consueverunt; ne animus agricultoris in possessione sua malignis sentibus inseratur. Et amputanda sunt omnia nobis, quæcumque igniferi fomitis sulphurantibus flammis scatens fornax ebullientis carnis exæstuat; ne vel tenuis quidem scintilla servata majora confleret incendia. Quod Salomon manifestat, dicens: Ab scintilla una augetur ignis. Avertite ocasiones impuras, quibus interiora pectoris penetrantur, ut liquida in vobis perspicuitas honoretur. Contenti estote singularitatem laboriosam pro pudore servando potius sustinere, quam sine labore ad dedecus pervenire.

Contemplamini quid sit populo sancto præesse, et considerate quale sit divinis sacramentis insistere. Alteris placere debent, qui alteris vivunt, et talis convenit cura sinceritatis sacratis, qualia sunt sacra ipsa quibus exhibent officia servitutis; ne circa Dominum offendant ipsi quod tractant, aut circa populum incipient impedire quod prædicant. Propter quod Paulus apostolus sic testificatur: Et omnia, inquit, sustinemus, ne quod impedimentum denus Evangelio Christi. Et iterum: Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum. Hæc igitur institutione vobis quam plurimum laborandum est, de iis quibus ad manifestandam gravitatem singularitas magis quam pluralitas testis vera est. Respicite quanta mala conversatio hujus acquirit; quæ non nisi corruptionem seminat, pullulat vitia, cupiditatem concipit, ignominiam parit, rabiem concitat, porrigit furiam, lasciviam pascit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat, ripas eripit, præcipitia instruit, periculis navigat, naufragiis velificat, perditione gaudet, interitum fovet, confusionem mereat, thesaurizat opprobrium, eriminationes exaggerat, accusationes inflammat, et catervatim semel in fascem glomerans numerosas indagines de captionum, per infinita dedecorum, multiplices mortes invehit in perniciem perditorum.

Tot itaque et tantas strages calamitatis et pessi-

EDIT. OXON. NOTE.

Jus tractat vivendi et non edendi. Obscurus locus. PAMEL.

Transgressores ordinariæ transgressionis. Recte sic Erasmus pro eo quod illi ordinari. PAMEL.

Rationabile. Et hic et supra alieni vetus excusus, et Remboldus rationali. PAMEL.

Alteris placere debent qui alteris vivunt. Hæc quoque genuina est lectio, pro eo quod non male Erasmus, altaribus placere debent, qui de altaribus vivunt. PAMEL.

Ministerium nostrum. Prorsus sic legendum cum

Morello pro vestrum, quia consentit Apostolus. PAMEL.

Casus exaltat. Male Erasmus *casus*, neque vero etiam placet, quod reposuit ipse: *rapinas eripit*, pro eo quod illi μεταφορικῶς, *ripas eripit*. PAMEL.

Multiplices mortes invehit. Vetus excus. *simplices mentes*. Remboldus et alii plerique *simplices mortes*, pro quo Gravius et Manut. *mores*; Morellius autem *multiplices mortes*, quod placet maxime. PAMEL.

Et pessime conversationis. Interjecerat Remboldus denno *strages*, sed non est opus. PAMEL.

mae conversationis nemo prosternit, nemo calcat, A nemo funestat, nisi singularis castitas sola : quæ nunquam invictum est sanctimonice, et expugnatio fortis infamiae; fortitudinis firmitas, et lasciviae petulantis infirmitas; probitatis praesidium, et improbitatis excidium; animae victoria, et corporis praeda; ubertas gloriarum, et sterilitas criminum; pronuba sanctitatis, et repudium torpitudinis; sinceritatis indicium, et abolitio scandalorum; exercitium continentiae, et evacuatio tota luxuriae; pax secunda virtutum, et debellatio quiescentium bellorum; puritatis culmen, et libidinis carcer; honestatis portus, et ignominiae naufragalis locus; virginitatis mater, et hostis immunditiae; lorica pudoris, et spoliolum probrositatis; corruptionis exitium, murus rigoris et destructio vulgaritatis; severitatis gladius, triumphator et occisor dissolutionis; B armatura virium, et exarmatura fluxorum; integritatis dignitas; et fornicationis addictio; claritatis fastidium, et dedecoris praecipitium; voluntas honorum operum, et afflictio vitiorum; refrigerium pudicitiae, poena petulantiae; acquisitio triumphorum, et facinorum detrimentum; requies salutis, et perditionis exilium; vita spiritus, et carnis interitus; status qualitatis angelicae, fumus humanae substantiae. Hujus retinaculis omnis obscenitas frenatur, et compedibus ejus calces furentis libidinis statuuntur. In hanc velut in scopulos franguntur impetus qualescumque sanguinis inundantis; et in illa sedatur spumans humoris insana corporalis. Quæ dum sibi subtrahit adminicula concupiscentiae, mortua membra sua cognoscitur balnare: de quibus apostolus Paulus praemonet, dicens: Mortificate ergo membra, quæ sunt super terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est idolorum servitus, propter quæ venit ira Dei.

Ab his omnibus non nisi splendido singularitatis cultro castratur humana natura, ut illibatos spadones ad convivium sanctitatis dispensante circumeisione introducat. Cui sanctitas ita promissit annuli sui nuptiale signaculum, ut sine ipsa virginitas resignetur, quæ se sola contenta cupidinem domat, mentemque rectificat, concupiscentiam subigit, desideria ardoris extinguit, artus debilitat, corpus ancillat: et ita carnalia crucifigit, ut tam masculus quam femina videatur in conversatione mentiri, dum illos utriusque sexus operatose abscedit: aut neutrum faciens de duobus, tertiam formam conferre gloriatur ambobus, ut ante resurrectionem resurrectionis imaginem, ad instar Angelorum meditari noscatur. Quod promittens Dominus futurum: Qui digni, inquit, habentur sæculi illius et resurrectionis a mortuis, non

nubent, neque nubentur, neque enim morientur. Nam sunt similes Angelis Dei: quia resurrectionis filii sunt. Hoc exigit sancta singularitas clericorum, ut antequam transfigeretur, jam transfigurata cernatur in Angelicæ claritatis aspectum, quæ omnia sibi amputans concupiscentiæ certamina deprædat: cuius laudes Salomon exequitur, dicens: Melius est esse sine filiis eum claritate. Immortalitas est enim in memoria illius; quia et apud Deum nota est, et apud homines. Cum præsens est, imitantur illam, et desiderant eam, eum se abduxerit; et in perpetuum coronata triumphat, incoinquinatorum certaminum prælium vincens.

Non est sine filiis eum claritate, nisi singularitas sola, quam non solum conscientia sua nullis sordibus maculat, sed etiam nullæ opiniones suspectæ pluralitatis infamant. Nam si castitas, quod est difficile, masculum et feminam pariter in virginitate conservet, non habet claritatem; quam communitas ipsa non potest nisi quibusdam probrositatum tenebris obscurare. Singularitas vero ita clara est omnibus et exerta, ut cunctis splendore sui candoris pura manifestetur et lucida. Unde sic nos Apostolus edocet, dicens: Sicut filii lucis ambulate: fructus enim luminis est in omni bonitate, et justitia, et veritate, probantes quod beneplacitum sit Deo. Et iterum: Omnia, inquit, facite sine murmuratione et hæsitatione, et sitis irreprehensibiles et simplices sicut filii Dei immaculati in medio nationis prævæ et perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. Sic ubique singularitas splendet, ut omnes pro illa splendere non dubitent: et ita sanctitatem in semet ipsa clarificat, ut laudem sibi ab ipsis quoque inimicis extorqueat. Quod maxime de præposito quocumque Paulus apostolus mandat, dicens: Oportet autem eum et testimonium habere bonum ab his qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat et laqueum diaboli. Hanc igitur amate, hanc tenete, quæ sola potest feminas debellare: cum adhuc concupiscentia nulla pectus impulsat, et dum adhuc simplicitas incorrupta permanet vel quiescens, ad secretæ singularitatis tutelam cito concurrere, ne postmodum non valeatis effugere.

Præoccupandus est aditus cunctis insidiis, ne hostilitas prior obrepens occurrat improvidis. Salutare remedium est prævenire potius quam præveniri: et anticipare potius quam anticipari, viribus fortibus congruit. Ubi cumque fuerit providentia, frustrantur universa contraria; ubi autem providentia negligitur, omnia contraria dominantur. Ante famem certamus, ante inopiam laborando fatigamus. Sic per omnia ca-

EDIT. OXON. NOTÆ.

Et sterilitas criminum. Hæc lectio vet. excus. genuina est, quia præcedit *ubertas*, pro qua cum Remboldus legeret *cupiditas*, reposuit, Erasmus *captivitas*. PAMEL.

Immortalitas enim est memoria illius. Contra hæc recte non posuit Erasmus *immortalitas est enim memoria illius*; quia illud reperitur ad verbum Græcæ. Recte tamen ipse quia pro *quæ*; Græcæ enim

est $\delta\tau\iota$. PAMEL.

Suspectæ pluralitatis. Rursum hic legebatur ex mendo cod. Remboldi *parilitatis*. PAMEL.

Non habet claritatem. Ego negationem superfluum censeo. PAMEL.

Ut omnes pro illa splendere non dubitent. Metaphrasis efficit ut Erasmus reponeret *spondere*. PAMEL.

lanitatibus cunctis tollimus locum, dum gerimus providentiam temporum futurorum. Quanto magis ante prevenienda est omni provisione calamitas feminarum; cujus cupido si admittitur incipere, nunquam prorsus accipit finem? Cujus comparationem Salomon explicat, dicens: Infernus, et amor mulieris, et terra quæ non satiatur aqua, et ignis non dicit: sufficit. Unusquisque itaque qui securus est quia necdum tentatur, timeat; quia nihil de eo dicitur, prospiciat ne dicatur: Homines sumus, fragilitatem nostram carne portamus. Sic jam undique nos circumspecta vacitate circumdare debemus et cingere, ut non sit pars aliqua quæ vacillet. Accipimus quidem fortitudinem spiritalem, per quam substantiæ nostræ fragilitas roboretur. Sed ita nobis spiritalis fortitudo collata est; ut providos non ut præcipientes tueatur: ut illos munit qui renuntiant importunitatibus delictorum, non eos qui se magis importunis delictis immergunt. Custos nobis datus est spiritus, sed ut contraria declinantibus assistendo subveniat, non ut contraria eligentibus faveat; nec ut voluntarios et pronos in adversa confortet; sed ut ab adversis nitentes separari confirmet. Nam quicumque perniciosus conatibus audet exercere virtutem, juvenem non habet Spiritus sancti, qui neminem vult ultroneum virum fortem ad fraudulentam victoriam coartari: nec protegit illum, quinimodo sed deserit, quem periculis irruentem per illicitos eventus exquirere triumphos agnovit; sicut ipse jam tunc per Salomonem locutus est, dicens: Amans periculum, in ipso peribit.

Ordine suo igitur, non nostro arbitrio virtus sancti Spiritus ministratur, et secundum institutum ejus prælia prosperantur. Nunquam nisi præcipitatus exercitus cecidit, qui avidus fortiter facere ducis vel imperatoris sui dispositiones irrupit; multo magis perperam erogat fortitudinem, qui sine armis doctrinæ magistri Spiritus præsumpsit triumphare: cum dicat: Væ qui per præsumptionem suam aliquid faciunt, non per Deum.

Si qua igitur in vobis est fiducia virium spiritalium, quid spiritales deceat recordemini: et si creditis vos spiritaliter militare, agnoscite quod docemus non esse carnale, sicut Paulus apostolus loquitur, dicens: Si quis putat se prophetam esse, aut spiritalem, cognoscat quæ scribo vobis. Non est quod vobis in hac persuasionem deceptoriam blandiamini, ut quia spiritales estis, velitis inter flagitiosorum armamenta versari, nec vos inhabiles esse pro clericatus dignitate: quia majores majoribus consueverunt confictiones occurrere. Acrius divitibus quam pauperibus invidetur, et non inopes, sed locupletes inquietat infestatio sava

EDIT. OXON. NOTÆ.

Ut providos, non ut præcipientes tueatur. Adjecimus cum Morelio ex vet. exc. et Remboldo ut, ommissa tamen voce nos: cum iisdem. PAMEL.

Fortiter facere ducis, etc. Cum iisdem adjecimus fortiter. PAMEL.

Multo magis perperam. Hactenus corruptissime ex vitio codicis Remboldi legelatur per peritaram. PAMEL.

Quid spiritales deceat, recordemini. Remboldus

A latronum. Plus duces et principes quam milites ab hostibus appetuntur in pugna: et violentibus propulsantur ventis et turbibus culmina, quæcumque sunt altiora. Ideo magis magisque quo plus cæteris unusquisque potest, sciat esse sibi metuendum ne in aliquo minoretur, propter quod Salomon sic admonet, dicens: Qui gloriatur, inquit in divitiis, paupertatem vereatur. Rogo vos quantum valeo, et ultra quam valeo, hæc sint studia omnium clericorum, ut singularitatis inaccessibilis secessionem fungantur: ne aut ipsi per feminas, aut feminae per illos ad ignominiosa ludibria provocentur. Si quis habet matrem, vel filiam, vel sororem, vel conjugem, vel cognatam, sic habeat, ut nulla ancilla intersit, neque aliqua ingrediatur extranea; ne ad hoc videatur tenere proximas suas, ut ipsarum causa libere sibi adhibeat alienas: quod si non possint ipsæ quæ sunt proximæ sine famularum ministerio, vel sine amicarum esse solatio; expedit ut migrent ad aliud domicilium, quam propter illas personæ contraria teneantur. Humanum est enim, ut nec clericis illas necessariis feminis fraudet, nec ipsæ clericum per importunas feminas sordident. Assignari possunt sanctis mulieribus, cum quibus vivant, dummodo cum clerico femina nulla commaneat. Non despecta, non vetula, sine affinitate, peculiariter suscipienda ad domesticum obsequium: quia magis illicito delinquitur, ubi sine suspitione securum potest esse delictum; maxime quia cupidini nulla deformitas, nulla despectio fastidii, vel vilis existit, sed diabolus pingens speciosum efficit quidquid sœdum vel horridum fuerit.

C Si quis autem modo protectione cogente apud fratres, vel apud extraneos hospitatur, ubi mulieres intersunt; omnino se arcet, ne passibilitate aliqua vitetur. Semotus ac secretus Deo vacet et sibi, ne intus capiatur a diabolo; et qui foris capi non potuit, apud suos cadat. Qui hostes effugit, ad tempus pro salutaribus causis procedat ad faciem, et iterum cito discedere de conspectu festinet. Ubique gustanda est cum mulieribus, non continuanda presentia, sed quasi transeunter feminis exhibenda est accessio quodammodo fugitiva. Protervitas enim jam cœpta sunt representari semper in medium; et perditionis meditatio est frequentativum inter mulieres celebrare propositum. De qua re nobis Salomon moderamen imposuit, dicens: In medio mulierum noli assiduus esse. Sic igitur ambulate, sic agite, ut semper in clericis Ecclesiæ senatus candidus coarctet. Severitas in vobis circa feminas vigeat, auctoritas polleat, vigor teneatur, gravitas veneretur.

Ut semel omnia colligamus ad clausulam, breviam

denum corrupte recordetur, pro quo Erasmus recordemur. At illud genuinum est. PAMEL.

Inter flagitiosorum armamenta. Reposuerat Erasmus armata. PAMEL.

Protervitas. Male hæc coherent; nec promptum est concicere quod sibi velit scriptor hic: qui etiam S. Scripturas quas passim adducit, pro libito detorqueat. Videtur per *capta* intelligere *initia*.

rum relegimus vobis, quod ad compendiosam plenitudinem redigens Paulus apostolus insinuat : De cætero, fratres, quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque sancta, quæcumque amabilia,

quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus discipline, hæc cogitate quæ accepistis, et didicistis, et audistis, et vidistis in me. Hæc agite; et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum. Amen.

DE DUODECIM ABUSIONIBUS SÆCULI

TRACTATUS,

PERPERAM CYPRIANO ET AUGUSTINO ADSCRIPTUS.

CAPUT PRIMUM.

Primus abusionis gradus est, si sine bonis operibus sapiens et prædicator fuerit, qui quod sermone docet, actibus explere negligit. Auditores enim doctrinæ, dicta facere contemnant, cum prædicatoris opera a prædicationis verbis discrepare conspiciunt. Numquam enim sit efficax constituentis auctoritas, nisi eam effectu operis cordi affixerit audientis, præsertim cum et ipse doctor, si in vitiorum amorem delapsus fuerit, alterius doctoris medicamentum suis vulneribus adhibere parvipendit. Unde et ipse Dominus in Evangelio de doctrina pariter et bono opere instruere volens discipulos, qualem in his cautelam habere admonerat, dicens : *Quod si sal evanuerit, in quo salietur (Matth. v, 15)? Hoc est, si doctor erraverit, a quo iterum doctore emendabitur? Et si lumen, quod in te est, tenebræ sunt; ipsæ tenebræ quantæ erunt (Matth. vi; 25)?* Si namque oculus a videndi officio deserit; quis a manu, vel a pede, vel a reliquo corpore illud ministerium exiget? Quapropter doctores cogitent, ne ampliori vindictæ subjaceant, si plurimis perditionis occasionem abundantius præstent. Nam et ipse Salomon dum multæ sapientiæ transgressionem incurrit, totius Israeliticæ plebis regni dispersionem solius sui merito præstitit. Quibus ergo committuntur multa, majora perdunt; si non recte dispensaverint rectoris sui munera, quæ perceperunt. Cui enim plus committitur ab eo plus exigitur. *Et servus qui domini sui voluntatem intelligens non facit, acrioribus et gravioribus flagellis vindictæ vapulabit (Luc. xii, 47).*

CAPUT II.

Secundus abusionis gradus est, si sine religione

STEPH. BALUZII NOTÆ.

CAP. I. — *Constituentis. Prædicantis apud Augustinum, tom. 6. Paulo ante apud eundem complere.*

Rectoris. Largitoris, cod. Corbeiensis.

Et gravioribus Sic duo codices mss. Reg. et Colbert. Aliter in edit. *acrioribus flagellis gravioribusque vindictis vapulabit.* Paulo ante apud Aug. solo suo merito.

CAP. II. — *Competit. Convenit apud Aug.*

Deseruit. Deserit in duobus mss. et Morell. In se-

B senex esse invenitur. Cui cum membra exterioris hominis veterascunt; vires animi, id est, interioris hominis membra, incrementa roboris non capiunt. Plus enim omnibus religioni operam dare senibus competit, quos præsentis sæculi florida ætas transacta deseruit. Sicut namque in lignis ipsa reproba arbor comparet, quæ post flores fructus optimos cultori suo non exhibet: sic et in hominibus ipse reprobus est, quem flos juventutis deseruit, et tamen in sui corporis senectute, bonorum operum maturos fructus proferre parvipendit. Quid enim stolidius fieri potest; si mens ad perfectionem festinare non contendat, quando totius corporis habitus senectute confectus ad interitum properat? Dum oculi caligant, aures graviter audiunt, capilli flunt, facies in pallorem mutatur, dentes lapsi numero minuuntur, cutis aresecit, flatus non suaviter olet, pectus suffocatur, tussis cachinnat, genua trepidant, talos et pedes tumor inflat; etiam homo interior qui non senescit, his omnibus aggravatur. Et hæc omnia ruituram jamjamque domum corporis cito prænuntiant. Quid ergo superest, nisi ut dum hujus vitæ defectus appropinquat, nihil aliud cogitare quam quomodo futura habitatio prospere comprehendatur, quisque senex appetat? Juvenibus enim incertus hujus vitæ terminus instat, senibus vero cunctis maturior ex hac luce exitus breviter concordat. Cavendæ sunt ergo homini duæ particule, quæ in illius carne non veterascunt, et totum hominem secum ad peccatum pertrahunt; cor videlicet et lingua: quia cor novas **D** semper cogitationes machinari non desinit; lingua impigre loquitur, quodcumque machinari cor senserit. Caveat ergo senilis ætas, ne istæ juvenescentes particule totam sui harmoniam decipiant, et per res ineptas reliqui corporis gravitatem illudant. Unicui-

quenti periodo similiter legimus ut apud Aug. *deseruit*, quamvis legatur *deserit* in codicibus mss. et editis operum Cypriani.

Quam. Hanc vocem addidi ex edit. Aug ubi sic legitur: *Quam quomodo futuræ aditus prospere comprehendatur.* In cod. Corb. *furæ ultus prosperitatis*; eandem editionem sequimur in aliis nonnullis locis, de quibus necesse non est admonere.

Secum. Deest ea vox in duobus mss.